ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Год выдання 37-ы
№ 5 (2274)
17 студзеня 1969 г. ПЯТНІЦА
Цана 4 кап.

Антон БЯЛЕВІЧ

ПІСАЦЬ БЫ ЯСНЫМІ ПРАМЕННЯМІ...

Над далячынямі марознымі
Ўзляцелі верныя сыны.
Натхненне працы, сілу розуму
Зраднілі з космасам яны.

Не казкай добрай,—явай новаю
Бацькоўскай роднае зямлі,
Нібыта песняю вясноваю
У сэрцы нашыя ўвайшлі.

Пісаць бы яснымі праменнямі
Пра подзвіг іх, пра іх палёт.
І сёння поўны захаплення я, —
Узносіць славу новы год.

Мы сёння з Месяцам, з Венераю
Вядзём размову,—чуе свет.
Душой і сэрцам цвёрда веру я —
На Марсе мы пакінем след!

Уладзімір ШАТАЛАЎ

Барыс ВАЛЫНАЎ

Аляксей ЕЛІСЕЕЎ

Яўгеній ХРУНОЎ

УПЕРШЫНЮ Ў СВЕЦЕ: СТЫКОЎКА КАСМІЧНЫХ КАРАБЛЁЎ НА АРБІЦЕ. ПЕРАХОД КАСМАНАЎТАЎ З КАРАБЛЯ Ў КАРАБЕЛЬ.

НА ЗОРНЫХ ТРАСАХ

4 кастрычніка 1957 года. Першы штучны спадарожнік Зямлі—на касмічнай арбіце. Пачатак касмічнай эры чалавецтва, абвешчанай Краінай Саветаў.

З тае пары кожны год знамянуецца новымі вялікі дасягненнямі савецкай касманаўтыкі.

Новы, 1969 год...

5 студзеня адправілася штурмаваць і даследаваць далёкія касмічныя прасторы савецкая міжпланетная аўтаматычная станцыя «Венера-5».

10 студзеня на трасу палёту да планеты загадак выйшла «Венера-6».

І вось сёння свет зноў захапляецца, зноў апладзіруе радзіме Кастрычніка.

14 студзеня. 10 гадзін 39 мінут маскоўскага часу. На арбіце штучнага спадарожніка Зямлі — савецкі касмічны карабель «Саюз-4». Пілатуе карабель грамадзянін Савецкага Саюза, лётчык-касманаўт падпалкоўнік Шаталаў Уладзімір Аляксандравіч.

«Адчуваю сябе выдатна. Бартавыя сістэмы карабля функцыяніруюць нармальна. Прыступіў да выканання праграмы палёту».

Такая была першая радыёграма касманаўта на Зямлю.

На трэцім вітку вакол Зямлі У. Шаталаў паведаміў: «Праграма палёту, эксперыменты і навуковыя даследаванні, запланаваныя на першыя тры віткі, паспяхова выканаў. Пры ручной арыентацыі карабель паслухмяна выканаў усе эвалюцыі і дакладна зарыентаваны на Сонца».

Шосты віток. Лётчык-касманаўт У. Шаталаў вядзе тэлерэпартаж з кабіны «Саюза-4». Яго бачыць і слухае планета.

15 студзеня. 4 гадзіны 12 мінут маскоўскага часу. Лётчык-касманаўт У. Шаталаў пачаў выкананне праграмы другога дня палёту. Ён назіраў за часцінкамі, якія свецяцца, фатаграфаваў воблачнае і снежнае покрыва Зямлі, дзённы і змрокавы гарызонты Зямлі.

Пятнаццаты віток. У. Шаталаў вядзе тэлерэпартаж з арбітальнага адсека, прызначанага для навуковых даследаванняў і адпачынку касманаўта.

«Здароўе і адчуванне выдатныя»,—паведаміў ён.

Гэта было ў 9 гадзін раніцы 15 студзеня.

А ў 10 гадзін 14 мінут на арбіту спадарожніка Зямлі выйшаў другі савецкі карабель — «Саюз-5». На борце яго— экіпаж з трох савецкіх касманаўтаў. Камандзір карабля — падпалкоўнік Валынаў Барыс Валянцінавіч, члены экіпажа— бортінжынер, кандыдат тэхнічных навук Елісееў Аляксей Станіслававіч і інжынер-даследчык падпалкоўнік Хруноў Яўгеній Васільевіч.

Камандзіры савецкіх касмічных караблёў далажылі:

«Пачалося выкананне праграмы сумесных эксперыментаў у касмічнай прасторы».

А 16 студзеня ў 10 гадзін 45 мінут адбыўся цуд касмічнай навукі і тэхнікі — савецкія касманаўты правялі паспяховае збліжэнне і надзейную стыкоўку караблёў «Саюз-4» і «Саюз-5». Упершыню ў гісторыі касманаўтыкі на зорнай трасе — арбітальная касмічная станцыя!

Касманаўты Я. Хруноў і А. Елісееў ажыццявілі выхад у касмічную прастору і пераход у карабель «Саюз-4». У 15 гадзін 55 мінут паспяхова праведзена расстыкоўка караблёў. Зорны палёт працягваецца.

ПРЫВІТАЛЬНАЯ ТЭЛЕГРАМА КІРАЎНІКОЎ ПАРТЫІ І ЎРАДА КАСМАНАЎТАМ ТАВАРЫШАМ ШАТАЛАВУ УЛАДЗІМІРУ АЛЯКСАНДРАВІЧУ, ВАЛЫНАВУ БАРЫСУ ВАЛЯНЦІНАВІЧУ, ЕЛІСЕЕВУ АЛЯКСЕЮ СТАНІСЛАВАВІЧУ, ХРУНОВУ ЯЎГЕНІЮ ВАСІЛЬЕВІЧУ

Дарагія таварышы!

Ад імя Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР і Савета Міністраў СССР горача віншуем вас з ажыццяўленнем манеўравання, збліжэння, стыкоўкі караблёў «Саюз» і паспяховым пераходам касманаўтаў таварышаў А. С. Елісеева і Я. В. Хрунова з карабля «Саюз-5» у карабель «Саюз-4».

Гэта новае выдатнае дасягненне пацвярджае шырокія магчымасці савецкай навукі і тэхнікі.

Увесь савецкі народ ганарыцца вамі і жадае паспяховага выканання задання.

Сардэчна абдымаем вас і чакаем на роднай зямлі.

Л. БРЭЖНЕЎ,
М. ПАДГОРНЫ,
А. КАСЫГІН.

АДКАЗ НА ВІНШАВАННЕ

Ад усяго сэрца дзякуем Цэнтральнаму Камітэту КПСС, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета СССР і Савету Міністраў СССР за гарачае віншаванне і клопаты аб нас. Адчуваем сябе добра. Запэўніваем, што заданне Радзімы выканаем.

Касманаўты:
ШАТАЛАЎ, ВАЛЫНАЎ,
ЕЛІСЕЕЎ, ХРУНОЎ.

Паведамленні ТАСС 16 студзеня

Сёння, 16 студзеня 1969 года, у 11 гадзін 20 мінут маскоўскага часу паспяхова ажыццёўлена ручная стыкоўка касмічных караблёў «Саюз-4» і «Саюз-5». Гэта адбылося ў момант праходжання караблёў над тэрыторыяй Савецкага Саюза, калі касмічны карабель «Саюз-4» рабіў 34-ы абарот вакол Зямлі, а «Саюз-5» — 18-ы абарот. Перад стыкоўкай экіпажамі абодвух караблёў былі правераны ўсе бартавыя сістэмы, аб стане якіх было далажана на Зямлю. У 10 гадзін 37 мінут пачалося аўтаматычнае збліжэнне караблёў, у выніку якога адлегласць паміж двума караблямі скарацілася да 100 метраў.

Затым камандзір карабля «Саюз-4» лётчык-касманаўт У. А. Шаталаў перайшоў на ручное кіраванне і, манеўруючы караблём «Саюз-4», ажыццявіў прычальванне да карабля «Саюз-5». Пасля прычальвання адбыўся ўзаемны механічны захват караблёў, жорсткае іх сцягванне і злучэнне электрычных ланцугоў. На этапах збліжэння, прычальвання і стыкоўкі ўсе сістэмы караблёў функцыяніравалі нармальна. Такім чынам на арбіце штучнага спадарожніка Зямлі была сабрана і пачала функцыяніраваць першая ў свеце эксперыментальная касмічная станцыя з чатырма адсекамі для экіпажа, якія забяспечваюць выкананне вялікага комплексу эксперыментаў і даследаванняў, а таксама камфортныя ўмовы для работы і адпачынку. Унутры станцыі паміж яе адсекамі ўстаноўлена тэлефонная сувязь.

Для далейшага выканання праграмы палёту арбітальная касмічная станцыя была сарыентавана камандзірам карабля «Саюз-5» Б. В. Валынавым. Працэсы збліжэння і стыкоўкі перадаваліся на Зямлю з дапамогай вонкавых тэлекамер.

Лётчык-касманаўт У. А. Шаталаў далажыў, што ўсе сістэмы станцыі працуюць нармальна. Параметры мікраклімату ў адсеках знаходзяцца ў зададзеных межах. Самаадчуванне касманаўтаў добрае.

Экіпаж станцыі выконвае праграму далейшых эксперыментальных работ. З касманаўтамі падтрымліваецца ўстойлівая радыёсувязь.

Палёт эксперыментальнай касмічнай станцыі працягваецца.

□ □ □

Сёння, 16 студзеня 1969 года, экіпажы касмічных караблёў «Саюз-4» і «Саюз-5», якія працягваюць палёт у састыкаваным стане, ажыццявілі новы выдатны эксперымент у касмічнай прасторы.

На трыццаць пятым вітку члены экіпажа касмічнага карабля «Саюз-5» лётчыкі-касманаўты Я. В. Хруноў і А. С. Елісееў надзелі скафандры і цераз люк арбітальнага адсека ажыццявілі выхад у касмічную прастору. Пасля правядзення раду навуковых эксперыментаў і назіранняў у касмічнай прасторы А. С. Елісееў і Я. В. Хруноў перайшлі ў арбітальны адсек касмічнага карабля «Саюз-4», знялі скафандры і занялі новыя рабочыя месцы побач з яго камандзірам лётчыкам-касманаўтам У. А. Шаталавым.

Работа па-за караблём і пераход праводзіліся касманаўтамі ў скафандрах з новай аўтаномнай сістэмай жыццезабеспячэння рэгенерацыйнага тыпу. Касманаўты А. С. Елісееў і Я. В. Хруноў адначасова знаходзіліся ва ўмовах касмічнай прасторы каля адной гадзіны.

Упершыню ў свеце на арбіце штучнага спадарожніка Зямлі ажыццёўлен пераход двух касманаўтаў з аднаго карабля ў другі. Гэты выдатны эксперымент стварае прадпасылкі для выканання такіх аперацый у космасе, як замена экіпажаў доўгачасовых арбітальных станцый або выратаванне экіпажаў касмічных караблёў пры аварыйных сітуацыях.

З дапамогай бартавых тэлевізійных сістэм працэс падрыхтоўкі да выхаду з карабля Я. В. Хрунова і А. С. Елісеева перадаваўся на Зямлю і назіраўся сеткай наземных пунктаў.

Выхад касманаўта Я. В. Хрунова ў космас, яго работа па-за караблём і пераход у карабель «Саюз-4» адбываліся над тэрыторыяй Паўднёвай Амерыкі і фіксаваліся вонкавай кінакамерай, устаноўленай на эксперыментальнай касмічнай станцыі.

Выхад, работа ў касмічнай прасторы і пераход у касмічны карабель «Саюз-4» касманаўта А. С. Елісеева адбываліся над тэрыторыяй Савецкага Саюза і перадаваліся на Зямлю з дапамогай тэлевізійных камер.

У працэсе выхаду ў космас і пераходу з аднаго карабля ў другі касманаўты падтрымлівалі паміж сабой пастаянную сувязь, камандзіры караблёў «Саюз-4» і «Саюз-5» далажылі, што стан усіх касманаўтаў добры. Бартавыя сістэмы караблёў працавалі дакладна і забяспечылі выкананне ўсіх работ, звязаных з ажыццяўленнем пераходу касманаўтаў.

Палёт касмічных караблёў «Саюз-4» і «Саюз-5» працягваецца ў састыкаваным стане. Праграма навукова-даследчых эксперыментаў паспяхова выконваецца.

□ □ □

Як паведамлялася ўжо, касмічныя караблі «Саюз-4» і «Саюз-5» 16 студзеня ў 11 гадзін 20 мінут маскоўскага часу састыкаваліся і ўтварылі эксперыментальную касмічную станцыю, якая робіць палёт па калязямной арбіце.

У ходзе палёту ўпершыню ў свеце быў ажыццёўлен пераход двух касманаўтаў з аднаго карабля ў другі.

У працэсе палёту станцыі і выхаду таварышаў Я. В. Хрунова і А. С. Елісеева ў касмічную прастору праводзіліся навукова-тэхнічныя і медыкабіялагічныя даследаванні і эксперыменты. Пасля выканання аперацыі пераходу касманаўты занялі новыя рабочыя месцы ў караблі «Саюз-4» і правялі эксперыменты па кіраванню арбітальнай станцыяй, а таксама праверку ўзаемадзеяння бартавых сістэм станцыі.

Параметры арбіты першай эксперыментальнай касмічнай станцыі складалі:

— перыяд абарачэння вакол Зямлі — 88,85 мінуты;

— максімальная вышыня над паверхняй Зямлі (у апагеі) — 250 кіламетраў;

— мінімальная вышыня над паверхняй Зямлі (у перыгеі) — 209 кіламетраў;

— нахіл арбіты — 51 градус 40 мінут.

У час чарговага сеансу радыёсувязі камандзір касмічнай станцыі таварыш Шаталаў У. А. далажыў, што прычальванне караблёў, іх стыкоўка і пераход касманаўтаў Я. В. Хрунова і А. С. Елісеева з карабля ў карабель выкананы строга па праграме.

У час пераходу касманаўты працавалі зладжана і ўпэўнена.

Сёння, 16 студзеня, у 15 гадзін 55 мінут маскоўскага часу касмічныя караблі «Саюз-4» і «Саюз-5» былі расстыкаваны і працягваюць далейшы палёт асобна.

Па дакладах камандзіраў караблёў і дадзеных тэлеметрычнай інфармацыі, стан здароўя ўсіх касманаўтаў добры. Бартавыя сістэмы караблёў функцыяніруюць нармальна. Ціск і тэмпература ў адсеках караблёў знаходзяцца ў зададзеных межах.

Праграма навукова-тэхнічных эксперыментаў і даследаванняў у касмічнай прасторы на караблях «Саюз-4» і «Саюз-5» паспяхова выконваецца.

ПРЫВІТАННЕ З БОРТА КАСМІЧНЫХ КАРАБЛЁЎ «САЮЗ-4» І «САЮЗ-5»

МАСКВА, КРЭМЛЬ.

З борта касмічных караблёў «Саюз-4» і «Саюз-5» дакладваем Цэнтральнаму Камітэту Камуністычнай партыі Савецкага Саюза і Савецкаму ўраду: палёт праходзіць нармальна, паспяхова выкананы стыкоўка і пераход касманаўтаў Хрунова і Елісеева з карабля «Саюз-5» у карабель «Саюз-4».

Наша самаадчуванне добрае, настрой бадзёры, горача дзякуем Цэнтральнаму Камітэту роднай ленінскай партыі і савецкаму ўраду за аказанае нам высокае давер'е.

Касманаўты:
ШАТАЛАЎ, ВАЛЫНАЎ,
ЕЛІСЕЕЎ, ХРУНОЎ.

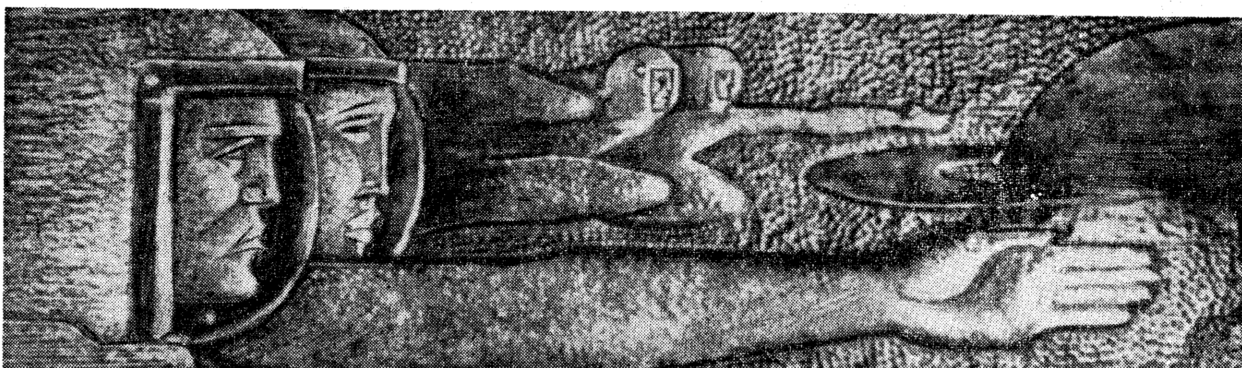
В. УСЦІНАЎ. КОСМАС (чаканка). З юбілейнай мастацкай выстаўкі.

СЛАВА ЛЮДЗЯМ З КРЫЛАТЫМІ СЭРЦАМІ!

РАЎНЯЕМСЯ НА ВАС, ГЕРОІ!

Палёт новых савецкіх касмічных караблёў «Саюз-4» і «Саюз-5», іх стыкоўка і растыкоўка на касмічнай арбіце — новае вялікае дасягненне нашай навукі і тэхнікі ў асваенні космасу, новая ступенька на шляху ў няізведаныя далі, на шляху чалавека да іншых планет.

Гэтая вялікая падзея хвалюе кожнага грамадзяніна Краіны Саветаў, хвалюе і нас, савецкіх літаратараў. Мы адчуваем велізарнае задавальненне і гордасць ад таго, што асваенне космасу вядзецца ў нас на высокай навуковай аснове, глыбока праверанай паслядоўным вопытам.

У космасе — чацвёра савецкіх герояў, чацвёра камуністаў. І радасна робіцца за яго, савецкага чалавека, за яго розум, талент, працоўную веліч.

На арбіце—два савецкія караблі. Выкананне задач іх палёту наблізіць вырашэнне многіх навукова-тэхнічных праблем далейшага асваення касмічных прастораў.

Мы, літаратары, захапляемся подзвігамі савецкіх вучоных і савецкіх касманаўтаў. Наш абавязак — дастойна ўславіць гэтыя велічныя подзвігі савецкага народа.

Раўняемся на вас, героі космасу!

Пятрусь БРОЎКА,
народны паэт Беларусі.

ЦУДОЎНА!

На вуснах людзей самых розных узростаў і прафесій зараз імёны адважных сокалаў, якія на надзейных касмічных караблях «Саюз-4» і «Саюз-5» узняліся ў зорную бездань Сусвету.

Вось некалькі інтэрв'ю, якія ўзяў наш карэспандэнт.

Мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага народнага хору БССР, народны артыст СССР Г. Цітовіч:

— Гэта цудоўна! Савецкія людзі ўпэўнена штурмуюць касмічныя далі, узбагачаючы навуку. Палёт двух пілатуемых касмічных караблёў, іх стыкоўка і пераход экіпажа з карабля ў карабель—падзея тым больш радасная, што яна адбылася ў дні, калі наша Радзіма рыхтуецца шырока адзначыць 100-годдзе з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Зорныя браты-камуністы зрабілі добры падарунак ленінскаму юбілею.

Заслужаная артыстка БССР Валянціна Марозава:

— Калі ў думках азіраеш смелыя подзвігі савецкіх касманаўтаў, то яшчэ лепш адчуваеш вялізную сілу і здольнасці свайго народа, моц і славу Савецкай дзяржавы. Мы ганарымся вамі, зорныя браты!

Кампазітар, народны артыст СССР Я. Цікоцкі:

— Кожны віток вакол зямнога шара адгукнуўся ў маёй душы светлымі акордамі трыумфальнай музыкі. Тое, што зрабілі нашы адважныя сокалы космасу, — велічна і трыумфальна. Як бы мы ні былі звыклыя да такіх падзей, але яны кожны раз усіх нас хвалююць і радуюць. І мы заўсёды ў такім выпадку гаворым: «Добрага шляху вам, дарагія сябры, і шчаслівага вяртання!»

Заслужаныя артысткі рэспублікі Марыя Адамейка і Ганна Аўдзеенка:

— Мы разам спяваем і разам шлём сваё шчырае беларускае прывітанне адважным заваёўнікам космасу, якія ўзнеслі на новую ступень славу свайго народа і гонар Айчыны.

ШЧАСЛІВАГА ПРЫЗЯМЛЕННЯ!

Нашы чытачы—нібы той барометр, па якім можна беспамылкова вызначыць настрой людзей у гэтыя дні. Кожны, хто заходзіць да нас, у бібліятэку, не праміне падзяліцца апошнімі навінамі з космасу. «Чулі, чулі,—усміхаемся ім.—А вы пазнаёмцеся з новымі матэрыяламі выставак»,—адсылаем іх да вітрын.

У нас пастаянна дзейнічаюць дзве выстаўкі—«Перамога савецкай навукі» і «Чалавек у космасе». За апошнія дні мы папоўнілі іх матэрыяламі аб палёце аўтаматычных станцый «Венера-5» і «Венера-6, а цяпер — аб пілатуемых караблях «Саюз-4», і «Саюз-5» з чатырма касманаўтамі. І, вядома, каля гэтых вітрын-выставак зараз асабліва ажыўлена.

За апошні час у некалькі разоў узрос попыт на навукова-папулярную літаратуру, на кнігі з «Бібліятэкі фантастыкі і прыгод». Але такой літаратуры заўсёды не хапае, і чытачы зноў і зноў звяртаюцца да нашых вітрын-выставак, перачытваюць усе матэрыялы. І мы разумеем іх: часам рэальнасць апярэджвае самыя смелыя мары і ўяўленні.

Другі год наша абласная бібліятэка сумесна са шматтыражкай «Гомсельмаша» выпускае на гэтым прадпрыемстве радыёгазету. Апошні нумар, зразумела, прысвечаны новым перамогам савецкага чалавека ў космасе.

Мы, супрацоўнікі бібліятэкі, шчыра радуемся і захапляемся новымі касмічнымі перамогамі Савецкай краіны, жадаем нашым чатыром волатам добрага плёну ў рабоце, выдатнага здароўя і шчаслівага прызямлення —проста ў абдымкі савецкіх людзей.

Галіна ШУМІЛАВА,
намеснік дырэктара Гомельскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна.

АРЛЫ-СОКАЛЫ

Маё сэрца зараз напоўнена радасцю і гордасцю. Ды як тут не радавацца: «Над Радзімай маёй, над яе прасторай узляцелі арлы к Месяцу і зорам». Мы ганарымся, што наша краіна так паслядоўна ажыццяўляе намечаную касмічную праграму.

Такія падзеі, сведкамі якіх мы былі ў гэтыя дні, узрушваюць да глыбіні душы, выклікаюць натхненне, прагу творчасці. Мне ўспамінаюцца радкі з маёй песні, прысвечаныя касманаўтам, якую я напісаў некалькі гадоў назад:

Колькі свет наш стаіць,
не было такога,
Каб да Сонца і зор
пралягла дарога.
Ой, лятаюць арлы
зорнымі шляхамі,
Ганарыцца народ
мужнымі сынамі!
Недалёка той час —
верым, што так будзе!—
З ясных зорак да нас
загавораць людзі...

І хочацца шукаць новыя, яшчэ лепшыя словы, складаць новыя, яшчэ больш сардэчныя мелодыі, каб выказаць усе пачуцці і думкі, якімі жывуць сёння савецкія людзі.

Аляксандр ШЫДЛОЎСКІ,
заслужаны дзеяч культуры БССР, дырэктар Гродзенскага абласнога Дома народнай творчасці.

КОСМАС АБЖЫВАЕЦЦА

Упершыню ў свеце на арбіце вакол Зямлі эксперыментальная касмічная станцыя, сабраная савецкімі людзьмі проста ў космасе!

Зручныя адсекі для працы і адпачынку касманаўтаў. Адпрацаваная сістэма арыентацыі. Тэлевізійная сувязь з Зямлёй. Тэлефонная сувязь паміж памяшканнямі касмічнай лабараторыі. Космас абжываецца!

Вось папрацаваць бы нашаму брату, мастаку, у такой майстэрні!

Мы, мастакі, як і ўсе зямляне, па-новаму глядзім на нашу планету, адлюстраваную не толькі ў фатаграфіях, зробленых у космасе, але і ў абсалютна рэальных малюнках касманаўта і мастака Аляксея Лянова. Ці даўно такія малюнкі яшчэ адносіліся да ліку фантастычных?

Новыя фарбы, новыя сюжэты! Як хацелася б зведаць гэта самому — праімчацца ў касмічным караблі — там, дзе чацвёра адважных сыноў Радзімы выконваюць адказнае заданне, якое яшчэ пару дзён назад таксама, здавалася б, фантастычным.

Добрага самаадчування вам, героі! Шчаслівага вам прызямлення!

Георгій ПАПЛАЎСКІ,
мастак.

ТАКОЕ—НАТХНЯЕ

Наш фотакарэспандэнт зрабіў гэты здымак у дзень запуску «Саюза-5»: народны мастак БССР Сяргей Селіханаў і архітэктары Леанід Левін і Валянцін Заньковіч — у майстэрні, ля праекта вялікага мемарыяльнага комплексу для Магілёва, які будзе створаны ў гонар геройчных здзяйсненняў савецкіх людзей у дні Кастрычніцкай рэвалюцыі, у час грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, у мірным будаўніцтве.

Пачуўшы навіну, што ўслед за «Саюзам-4» стартаваў «Саюз-5», Сяргей Іванавіч Селіханаў сказаў:

— Гэта вялікая перамога айчыннай навукі і тэхнікі. Гэта яшчэ адно сведчанне мужнасці і гераізму сыноў нашай Айчыны, гераізму, якому прысвячаецца і праект мемарыяльнага комплексу для Магілёва, над якім я працую разам з архітэктарамі Валянцінам Занковічам, Юрыем Градавым, Леанідам Левіным. Тэма ж нашай работы вызначаецца дэвізам «Змагарам, камуністам, грамадзянам». Мы імкнёмся ўвасобіць у абагуленых вобразах шлях, пройдзены роднай краінай ад Вялікага Кастрычніка і да эпохі пакарэння космасу. Карэнні сённяшніх касмічных поспехаў у геройчнай гісторыі нашай краіны. Гэтыя поспехі — сведчанне гераізму ўсяго народа, які пад кіраўніцтвам ленінскай партыі ажыццявіў Кастрычніцкую рэвалюцыю, адстаяў свабоду і незалежнасць Радзімы ў гады грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, стварыў магутную індустрыю, дасягнуў росквіту ва ўсіх галінах навукі і культуры. Тэма гераізму савецкага чалавека — вядучая ў нашым мемарыяле. Ёсць у ім і матыў геройкі пакарыцеляў космасу. Нам асабліва прыемна, што работа над праектам завяршаецца ў дні, калі адбываецца новы гістарычны палёт савецкіх касманаўтаў. Вельмі хацелася б пачуць, што ў космас паляцеў і наш зямляк-беларус. Я прыгадваю ў гэтыя дні сваю работу над вобразам слаўнага сына нашага народа—лётчыка, Героя Савецкага Саюза Гараўца, які ў апошнім сваім паветраным баі збіў дзевяць фашысцкіх сцярвятнікаў і сам загінуў... Магчыма, калі б ён не загінуў, мы сачылі б за яго зорным палётам...

На пытанне, ці ёсць у ягоных творчых планах тэма космасу, Сяргей Іванавіч адказвае:

— Тэма гэта патрабуе вялікага роздуму. Геройчныя вобразы заўсёды вабяць мяне. Героі Вялікай Айчыннай вайны. Нашы сучаснікі. Будуць сярод іх і сыны Зямлі, якія штурмуюць космас, — адважныя сокалы нашай Радзімы.

ПРАЦЯГ ПОДЗВІГУ

Яшчэ не паспелі «адыграць», як кажуць акцёры, падзеі аднаго дня — вывад на арбіту касмічнага карабля «Саюз-4», а новыя весткі ўжо аблятаюць зямны шар — у касмічнай прасторы карабель «Саюз-5».

Акцёры толькі што сабраліся на чарговую рэпетыцыю. Рыхтуецца п'еса-хроніка аб Мінскім падполлі, аб людзях, якія аддалі сваё жыццё за наша шчасце. Яны загінулі, каб мы сёння жылі, тварылі, асвойвалі касмічныя прасторы, узляталі...

— Я помню, як мы ўзялі ў рукі гэты маленькі лісток. Мы гатовы былі вытрымаць зверскія катаванні. Мы развучыліся плакаць ад гора. І мы плакалі. Ад радасці і надзеі. Ад веры і ўдзячнасці. Дзякую табе, Уладзімір Амельянюк, за ўсё, што ты ўклаў у стварэнне гэтай газеты, выхад якой ты ўжо не ўбачыў... Дзякуй табе.

Гэта—словы з п'есы. Іх гаворыць вядучы — акцёр Юрый Сідараў. І працягвае:

— Вось так—жылі, змагаліся, не дажылі. А шкада...

Дзве тэмы—адна навеяная гераізмам ваенных гадоў, другая—подзвігам савецкіх людзей сёння, пераплятаюцца ў гутарцы акцёраў.

Мікалай ГАВЯДЗІНАЎ:

— Іграць на сцэне мужнасць заўсёды цяжка. Але такія касмічныя подзвігі пра многае прымушаюць задумацца, многае зразумець, усвядоміць вытокі савецкага патрыятызму.

Ганна АБУХОВІЧ:

— У гэтым спектаклі я іграю маці Валодзі Амельянюка. Ой, як гэта страшна, як боязна за сына-падпольшчыка! Я думаю аб маці, чые сыны сёння здзяйсняюць свой подзвіг у імя шчасця людзей, і вобраз той маці становіцца мне бліжэй.

Васіль ШУР:

— Кожны подзвіг пакідае глыбокі след, і для нас, акцёраў, раней ці пазней становіцца той крынічкай, адкуль мы чэрпаем сваё натхненне.

Міхаіл СОКАЛ:

— Я думаю, што ні адзін подзвіг не знікае бясследна, а ўзлёт касманаўтаў—гэта працяг подзвігу, які пачаў наш народ у 1917-м.

Васіль ВОІНКАЎ:

— Калі я слухаў паведамленні ТАСС, то ўвесь час думаў: трэба быць вельмі патрабавальным да сябе... Вельмі...

Пачынаецца рэпетыцыя. Старонкі геройчнай хронікі.

І ЗНОЎ—«ПАЎЛІНКА»

Купалаўская «Паўлінка» захапіла артыстаў Слонімскага народнага тэатра. Нядаўна тут адбылася прэм'ера гэтага спектакля. Рэжысёр пастаноўкі Н. Варвашэвіч, мастак П. Слезнік. Музычнае афармленне Н. Гарабца.

На здымку сцэна са спектакля. У ролі Паўлінкі — С. Варвашэвіч, пана Быкоўскага — А. Гук.

Фота В. КОСЦІНА.

ДА ЮБІЛЕЮ І. А. КРЫЛОВА

13-га лютага 1969 года спаўняецца 200 год з дня нараджэння вялікага рускага пісьменніка-байкапісца Івана Андрэевіча Крылова.

Утворана рэспубліканская камісія па святкаванні юбілею. У камісію ўвайшлі: К. Крапіва (старшыня), А. Макаёнак (намеснік старшыні), А. Асіпенка, А. Волкаў, Т. Дзмітрыева, П. Кавалёў, Я. Казека, М. Калачынскі, Р. Канавалаў, А. Канцавая, І. Квашніна, У. Корбан, А. Кулакоўскі, С. Лакішык, Ю. Міхневіч, В. Палескі, Б. Паўлёнак, Н. Пашкевіч, В. Позняк, С. Раманаў, Л. Рахленка, Ю. Семяняка.

13 студзеня адбылося пасяджэнне юбілейнай камісіі. На пасяджэнні была намечана і абмеркавана праграма мерапрыемстваў, прысвечаных юбілею І. А. Крылова.

11 лютага г.г. у памяшканні Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы адбудзецца вялікі юбілейны вечар. У праграме яго—даклад аб жыцці і дзейнасці Крылова, выступленні беларускіх паэтаў-сатырыкаў і перакладчыкаў твораў вялікага рускага байкапісца на беларускую мову. Закончыцца вечар канцэртам.

Юбілей І. А. Крылова будзе адзначацца па ўсёй рэспубліцы. У бібліятэках будуць наладжаны выстаўкі, прысвечаныя 200-годдзю з дня нараджэння Крылова, у школах і іншых навучальных установах пройдуць крылоўскія ранішнікі і вечары.

З лекцыямі і дакладамі аб жыцці і творчасці байкапісца перад працоўнымі рэспублікі выступяць члены рэспубліканскага таварыства «Веды».

Бюро прапаганды мастацкай літаратуры Саюза пісьменнікаў сумесна з рэдакцыяй часопіса «Вожык» правядзе вечар сатыры і гумару на адным з прадпрыемстваў Мінска.

Юбілей І. А. Крылова будзе шырока адзначацца ў рэспубліканскім друку, па радыё і тэлебачанні.

ЁСЦЬ У ПАСЁЛКУ МУЗЕЙ

У гарадскім пасёлку Акцябрскі працуе музей народнай славы. На паліцах і стэндах музея каля двухсот экспанатаў. Яны ўвасікрашаюць незабыўныя дні станаўлення Савецкай улады, расказваюць аб мінулым і сённяшнім дні Акцябрскага раёна. Прыцягваюць увагу фотаздымкі першых арганізатараў Савецкай улады ў раёне. Нядаўна музей атрымаў сцяг партызанскага атрада «Чырвоны Кастрычнік», якім камандавалі Героі Савецкага Саюза Ціхан Бумажкоў і Фёдар Паўлоўскі. Музей атрымаў кнігу пісьменніка С. Грахоўскага «Рудабельская рэспубліка» з аўтографам аўтара, узоры зброі партызан, падпольшчыкаў і іншыя экспанаты.

М. ГЕЦМАН.

г. п. Акцябрскі.

З пошты ЛіМ-а

ДАПАМОЖНІКІ, БЕЗ ЯКІХ НЕ АБЫСЦІСЯ

У цяперашні час нават цяжка ўявіць сабе, што можна вучыць дзяцей без вучэбнага кіно, дыяфільмаў, дыяпазітываў, магнітафонных запісаў і грампласцінак. Як памагаюць гэтыя тэхнічныя сродкі настаўнікам! На жаль, амаль нічога такога няма ў нас, настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры.

Кажуць, што вучэбных фільмаў і мастацкіх, знятых па творах беларускай літаратуры, вельмі мала. Калі гэта так, то трэба іх рабіць як найхутчэй. На першы час варта было б хоць размножыць тыя, якія ёсць. Думаю, што Міністэрства асветы БССР і Дзяржаўны камітэт па кінематаграфіі Савета Міністраў БССР змогуць сумесна вырашыць гэтае пытанне.

Нельга таксама забываць і пра грамафонныя пласцінкі з запісамі літаратурных тэкстаў у выкананні саміх пісьменнікаў ці артыстаў, запісамі беларускіх народных казак, песень і г. д.

Нашы вучні павінны ведаць нацыянальны тэатр і музыку, жывапіс і архітэктуру, народныя песні і народныя танцы. Але, як бачна, мы, іх настаўнікі, не заўсёды можам ім дапамагчы.

І. РАБКОЎ,
настаўнік.

Крупскі раён.

■

Ад рэдакцыі. Наш карэспандэнт па пісьму І. Рабкова спачатку наведаў Дом грамафонных пласцінак у Мінску. На пытанні, узнятыя ў пісьме, намеснік дырэктара Г. Кляшторны сказаў, што сапраўды зараз няма ніводнага запісу твораў беларускіх пісьменнікаў, народных казак і інш. Зусім мала запісаў беларускіх песень і асабліва—народных. Не прадбачыцца асаблівага паляпшэння справы і ў 1969 годзе. Здавалася б, Міністэрства асветы БССР у першую чаргу павінна быць зацікаўленым, каб заказаць вучэбныя пласцінкі, але нічога не зрабіла.

Не лепшае становішча і з выпускам вучэбных кінастужак для школ. За апошнія восем гадоў па заказе Міністэрства асветы БССР былі зроблены толькі чатыры: «Раніца жыцця» (1960), «Палявод-механізатар» (1964), «Хачу быць здаровым» (1964), «Сонечны круг» (1968). Але ўсе яны ніякага дачынення да беларускай літаратуры не маюць.

Ёсць вучэбныя фільмы, зробленыя па плане Дзяржаўнага камітэта па кінематаграфіі пры Савеце Міністраў БССР. Іх таксама можна пералічыць на пальцах. Гэта кароткаметражныя фільмы 1962 года—«Якуб Колас», «Янка Купала», «Марат Казей», «Старажытны Полацк» і фільм 1964 года — «Паэт у дарозе» (творчы шлях П. Броўкі).

Каб неяк апраўдацца, таварышы з Міністэрства асветы БССР паказалі нам аб'ёмістую папку з перапіскай. Вось адна з папер — просьба да Дзяржаўнага камітэта па кінематаграфіі дадаткова пратыражыраваць вучэбныя фільмы «Я. Купала» — 350 экз., «Я. Колас» —350 экз. і г. д. Тут жа захоўваецца і адказ: «Вы просіце размножыць па 350 фільмакопій на 16 мм. плёнцы кінафільмы «Я. Купала», «Я. Колас» і інш. На жаль, нам не ўдалося набыць звыш ліміту хімікаты і негатыўную плёнку. Калі ў вас ёсць магчымасць з сваіх лімітаў выдзеліць нам для гэтай мэты негатыўную плёнку і неабходныя хімікаты, мы вашу просьбу выканаем».

На гэтым у міністэрстве і супакоіліся. Ёсць запрос, ёсць адказ, паперы акуратна падшыты. А ніхто і пальцам больш не крануў, каб усё-такі выйсці са становішча.

А што з дыяфільмамі? Зноў знаёмая сітуацыя. Міністэрства асветы БССР на 1968 год паслала заказ Маскоўскай студыі «Дыяфільм» на дванаццаць вучэбных дыяфільмаў, сярод якіх «Жыццё і творчасць Купалы», «Я. Колас. «Новая зямля», «Я. Купала. «Тарасова доля», «М. Лынькоў. «Астап», «Я. Брыль. «Зялёная школа», «Э. Самуйлёнак. «Паляўнічае шчасце» і іншыя. Аднак заказ застаўся заказам. Год мінуў, а ніхто нават не пацікавіўся, чаму са студыі няма адказу. Ніякай падрыхтоўчай работы да стварэння гэтых фільмаў, ніякіх малюнкаў і здымкаў ніхто не рабіў.

Па плане ў 1972 годзе павінна быць закончана выданне беларускай фонахрэстаматыі для ўсіх класаў. Для пачатковых класаў такі падручнік ужо выпушчаны. Але зноў жа «лыжка дзёгцю»: тыраж хрэстаматыі ўсяго сем тысяч экземпляраў. І гэта на больш чым адзінаццаць тысяч школ! Работа ж над хрэстаматыяй для старэйшых класаў знаходзіцца яшчэ ў самым зародку.

Некаторыя таварышы з Міністэрства асветы БССР лічаць, што падстаў для трывогі няма ніякіх, што аўтар пісьма залішне і нават злаўмысна згушчае фарбы. Але, як бачна з вышэй напісанага, такіх падстаў аж залішне. Адныміі мастацкімі фільмамі на ўроках літаратуры абысціся нельга (у стварэнні іх, дарэчы, Міністэрства асветы ніякіх заслуг не мае).

Вучэбныя кінафільмы і дыяфільмы па беларускай літаратуры, як і грамзапісы твораў беларускіх пісьменнікаў, павінны быць. І тады не трэба будзе наракаць на настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры за іх настойлівыя патрабаванні.

ДЗІВОСНАЯ КРАІНА БЕЛАВЕЖА

Праз некаторы час на блакітных экранах тэлевізараў з'явіцца новая кінастужка «Белая вежа». Так, зноў фільм пра Белавежскую пушчу. Краіна гэтая незвычайная — насяляюць яе жывёлы і птушкі, а замест гарадоў, пасёлкаў, раёнаў — лясніцтвы.

Больш як год правялі беларускія кінадакументалісты ў пушчы. А зараз з тысяч метраў знятай плёнкі яны выбралі самае цікавае і склалі фільм. Не, гэта яшчэ не фільм, а як кажуць «кіношнікі», матэрыял. Яго яшчэ будуць чысціць, падкладаць музыку, потым тэкст, што напісаў Анатоль Вялюгін, будзе чытаць дыктар, а пакуль — у маленькай глядзельнай зале кінастудыі зусім ціха. На экране адбываюцца, можна сказаць, драматычныя падзеі: сабакі ўжо дагналі вогненна-рыжага ліса. Ён яшчэ агрызаецца, яшчэ не траціць надзеі на выратаванне, але па ўсім адчуваецца, што сабакі пераможуць.

Побач са мной — Сяргей Іванавіч Сплашноў — рэжысёр гэтага фільма.

— Утраіх супраць адной! — крычу я.

— Але ж яна ніколі не лічыцца, калі перад ёй слабейшы, — супакойвае мяне Сяргей Іванавіч.— Закон лесу.

—Вы былі побач — павінны былі дапамагчы...

— Аднойчы хацелі... Ну, глядзіце, глядзіце...

Зноў лес — зімні. Бяжыць «касы», след заблытвае — васьмёркамі, васьмёркамі... А вось і прыгажуня-лісанька. Не спяшаецца. Чаго ёй спяшацца? Шэры далёка не ўцячэ. Ну вось і сустрэліся: морда ў морду... Аб чым думаў заяц у апошнюю хвіліну жыцця? Але быў ён спакойны: вырашыў, відаць, паміраць так, каб больш ніколі зайцоў баязліўцамі не называлі.

— Не ведаю, што адбылося, егер ужо ружжо нацэліў, — расказвае Сяргей Іванавіч, — а ліса не зачапіла зайца. Пайшла сабе сваёй дарогай. Потым, відаць, увесь лес шумеў, навіну такую пачуўшы.

Ведаеце, чаго мы больш за ўсё чакалі?—Сяргей Іванавіч усміхнуўся. — Не? Сустрэчы з зубрамі. І першая ж сустрэча ледзь не закончылася трагічна. Вы глядзелі гэтыя кадры на экране і смяяліся... Дык вось, з намі на здымках быў фотакарэспандэнт Міхаіл Ананьін. Гэта вельмі цікавы чалавек, пра яго таксама трэба здымаць фільм. Ён хацеў сфатаграфаваць зубра так, каб ён глядзеў у аб'ектыў. Падыходзіць да зубра вельмі і вельмі небяспечна — ад гэтага ўвесь час перасцерагалі нас егеры. Але Мішу ніхто не мог пераканаць. Калі ён убачыў магутнага прыгажуна зубра, то не задумваючыся пайшоў да яго. Міша не ведаў, што побач з зубрам — самка. Зубры вельмі галантныя кавалеры. І гэты волат прыняў Мішу за свайго саперніка. Зубр ішоў на нас. Мы, вядома, разбегліся. А наш аператар Генадзь Лейбман здымаў. Здымкі атрымаліся цікавыя, але Мішу гэта ледзь не каштавала жыцця. Ён паспеў ускочыць на дрэва. Ну, а я неяк няёмка павярнуўся і вывіхнуў нагу... Хутка ўжо фільм выйдзе на экраны, а нага ўсё баліць. Але не аб гэтым гаворка. Я лепш раскажу, як мы здымалі вось гэтыя кадры.

Раніца. Фільм каляровы, таму на экране — цудоўная лясная раніца з усімі фарбамі гэтага непаўторнага абуджэння прыроды. Туман надае прадметам нейкую таямнічасць. А вось ужо аператар выводзіць нас на вялізную паляну. Цецерукі вельмі любяць такія прасторныя мясціны і збіраюцца тут на свае шлюбныя вяселлі. У кадры цецерукі — вельмі асцярожныя, вельмі ганарыстыя...

—Намучыліся мы з імі. Гэтыя кадры каштавалі нам дваццаці дзён і начэй. Егеры падказалі, дзе звычайна збіраюцца цецерукі, мы паставілі будан і кожны дзень к тром гадзінам ішлі ў «засаду», ісці трэба было пяць кіламетраў. Штодзённыя дзесяцікіламетровыя размінкі не палохалі нас. Але дзень за днём мы трацілі надзею сустрэцца з цецерукамі. Перамагло наша цярпенне. Але ж вы самі бачылі, што не вельмі добрыя атрымаліся кадры, я гавару з пункту гледжання тэхнічнага, вельмі перашкаджаў туман.

Аб гэтым расказаў мне Сяргей Іванавіч потым. А пакуль цудоўныя лясныя кадры вялі нас усё глыбей і глыбей у лес. Маўчаць дрэвы. Але магутныя, камлюкаватыя ствалы (іх толькі ўдваіх, утраіх абняць можна), галіны, што грозна раскінуліся ўшыркі, — гавораць нам, што нямала давялося пабачыць ім на сваім вяку.

Мы не дарма ідзём углыб лесу. Стваральнікі фільма вырашылі зняць прыгажуна — чорнага бусла. Гэтыя буслы сустракаюцца вельмі рэдка. У пушчы іх усяго два. Калі, нарэшце, знайшлі гняздо, дык выявілася, што здымаць знізу немагчыма, а залезці на дрэва з кінакамерай і сядзець там—тым больш. Міша—той самы Міша, які абавязкова хацеў сфатаграфаваць зубра буйным планам, аблюбаваў магутны, цудоўны дуб, уладкаваўся на ім на 22-метровай вышыні і не злазіў з дрэва цэлымі днямі. Там ён абедаў, вячэраў...

— Думалі-думалі і прыдумалі,— расказвае Сяргей Іванавіч, — з Картуз-Бярозы прыгналі машыну-вышку з рухомай пляцовачкай, якую можна было паднімаць і апускаць. Устанавілі недалёка ад гнязда. Чатыры дні пільнавалі. Бусел пачуў чалавека і не захацеў прылятаць. Што рабіць? Аператар і асістэнт сядзяць так ціха — аж не дыхаюць, а бусел усё роўна не ляціць. А ў гняздзе ж бусляняты, яны есці хочуць. Калі мы не пойдзем—памруць галоднай смерцю. Але ў бусла пачуццё адказнасці за сваіх дзяцей мацней за страх. Ён прыляцеў, а сонца ў тую самую мінуту за хмарку зайшло. Сяк-так знялі.

Яшчэ больш складаная і карпатлівая справа — здымаць жывёл. Трэба добра ведаць іх звычкі і мець велізарнае цярпенне.

Вядома, нам перш за ўсё хацелася зняць і дзікоў, і аленяў, і баброў. Але ўявіце сабе, што бабры рэдка выходзяць з вады, а калі і выходзяць, дык позна ўвечары. Увечары здымаць трэба са святлом. Але само-сабой, ні адзін бабёр на святло не пойдзе. І ўсё-такі сёе-тое ўдалося зняць — вы бачылі ў фільме. Вельмі чуйнымі аказаліся дзікі, але іх мы перахітрылі. Здымалі з вышкі. Успомнілі прымаўку, што «свіння сонца не бачыць», і сталі здымаць зверху. І сапраўды: што робіцца ўверсе, дзікоў мала хвалюе, — там іншы, незразумелы і недаступны ім свет. Нам хацелася зняць бойку — дзікі вельмі агрэсіўныя жывёліны, але як быццам наўмысна, у гэтыя дні ўсё было спакойна. А калі ўзнікаў «канфлікт», дык ён хутка вырашаўся мірным шляхам: слабейшы ўцякаў. Павінен сказаць, што «артысты» нашы хоць і паводзілі сябе перад камерай вельмі непасрэдна, але не надта звярталі ўвагу на мае рэжысёрскія ўказанні.

Цэлы год у Белавежскай пушчы. Восень, зіма, вясна, лета... Пушча рабілася з зялёнай вогненна-барвовай, потым залівалася асеннімі бясконцымі слязьмі і ўхутвалася ў беласнежны ўбор, і хадзіць рабілася цяжка, немагчыма было звярам пракарміцца і на дапамогу ім прыходзілі людзі.

— Хоп-хоп, — неслася па ўсім лесе, — хоп-хоп...

У перакладзе на мову звяроў гэта азначала: «Збірайцеся! Збірайцеся, звяры і птушкі! Есці пададзена». І пакуль зіма выла мяцеліцамі, трашчала марозамі, дрэвы і травы, кусты ўбіраліся ў сіпачку, каб потым, як толькі выпадзе снег, расквітнець дзівосна і пышна.

Аб усім гэтым таксама расказана ў фільме.

І. ПІСЬМЕННАЯ.

Паважаная асоба ў лесе — алень.

За гэтымі волатамі можна назіраць бясконца.

Рысь. З ёй лепш не сустракацца.

АЛЬБОМ-ВЫСТАЎКА ПРА АЎТАРА «ВЯНКА»

Выдавецтва «Народная асвета» выпусціла ў свет альбом-выстаўку, прысвечаную жыццю і творчасці выдатнага беларускага паэта Максіма Багдановіча. Складаецца альбом з чатырох раздзелаў: «Дарога пачыналася з-пад Нёмана і Волгі», «Маладыя гады, маладыя жаданні», «Ад родных ніў, ад роднай хаты», «Светлы след будзе вечна жывы».

У кнізе сабрана шмат ілюстрацый, фатаграфій, выказванні сучасных беларускіх пісьменнікаў аб творчасці М. Багдановіча як аб выдатнай з'яве ў гісторыі нашай літаратуры і культуры. Змешчаны тут і рад твораў паэта: «Слуцкія ткачыхі», «Зімой», «Зорка Венера», «Цёплы вечар, ціхі вечар...» і інш.

Складальнікі альбома-выстаўкі— А. Лойка і Н. Ватацы, мастак — А. Сапетка.

З ЮБІЛЕЙНАЙ МАСТАЦКАЙ

Б. КУЗНЯЦОВА. МАЕ СУЧАСНІКІ. (Масла).

Сярод кніг

ДАСЛЕДУЕЦЦА ШЛЯХ ПІСЬМЕННІКА

Творчасць Івана Мележа прыцягвае ў апошні час увагу многіх крытыкаў і літаратуразнаўцаў. Асабліва шмат пішацца пра раманы «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы». Гэтыя раманы вызначаюцца глыбінёй адлюстравання складаных працэсаў жыцця беларускай вёскі ў гады калектывізацыі, багаццем яркіх мастацкіх вобразаў, тонкім псіхалагізмам, гнуткасцю і выразнасцю мовы.

Менавіта раманы «Палескай хронікі» мае на ўвазе літаратуразнаўца Ф. Куляшоў, калі піша пра іх аўтара як пра «выдатнага, самабытнага мастака слова», пісьменніка, які валодае «яркім талентам, выдатным веданнем жыцця і мовы свайго народа».

Але, у адрозненне ад іншых даследчыкаў творчасці І. Мележа, Ф. Куляшоў разглядае ўвесь творчы шлях пісьменніка. Вызначаючы сваё даследаванне як літаратурную біяграфію І. Мележа, ён ставіць задачу адказаць на наступныя пытанні: «З чаго пачынаў І. Мележ? Якія асноўныя вехі яго няроўнага і параўнаўча ўжо доўгага пісьменніцкага шляху? Як ішоў ён да тых немалых вышынь у літаратуры, якіх ужо дасягнуў?»

Адказваючы на гэтыя пытанні, Ф. Куляшоў арыентуецца на раманы «Палескай хронікі» як вышэйшае дасягненне пісьменніка. Таму, разглядаючы апавяданні і нарысы з першых кніг І. Мележа «У завіруху» і «Гарачы жнівень», падрабязна разбіраючы раман «Мінскі напрамак», вызначаючы значэнне для творчага росту празаіка яго драматургічных спроб і апавяданняў сярэдзіны 50-х гадоў, даследчык імкнецца ў першую чаргу заўважыць тыя элементы, тыя мастацкія якасці, якія потым сінтэзуюцца ў раманах «Палескай хронікі».

У прыватнасці, у першых «апавяданнях ваеннага цыкла» («Ноччу», «Такі кароткі водпуск») крытык адзначае «праўдзівую перадачу перажыванняў чалавека, дакладнасць у паказе псіхалагічных і бытавых падрабязнасцей», уменне перадаць атмасферу часу. Разглядаючы кнігу «Гарачы жнівень», даследчык гаворыць, што ў ёй «многа бясспрэчнай жыццёвай праўды», што пісьменнік умее паказаць характар героя ў адзінстве з асяроддзем, у злітнасці з прыродай. Пры ацэнцы рамана «Мінскі напрамак» яго найбольш цікавіць «становчы вопыт» пісьменніка ў вялікім жанры — авалоданне шматпланавай кампазіцыяй, драматызацыя сюжэта, дасягненне мастацкай паўнаты ў абмалёўцы вобразаў...

Такі падыход да творчасці І. Мележа, бясспрэчна, правільны і плённы, бо дазваляе крытыку ў першых трох раздзелах кнігі прасачыць станаўленне і рост таленту І. Мележа. Гэтыя раздзелы мелі б, аднак, значна большую вартасць, калі б даследчык не «спрамляў» творчы шлях І. Мележа, разглядаючы кожны наступны твор пісьменніка абавязкова як новы крок наперад у росце і ўдасканаленні мастацкага майстэрства.

Даследчык неаднойчы спрабуе знайсці ў ранейшых творах І. Мележа правобразы паасобных герояў наступных мастацкіх палотнаў. Але гэтыя спробы здаюцца нам спрэчнымі, бо пры вызначэнні «падабенства» персанажаў крытык шмат у чым ігнаруе мастацкую і псіхалагічную сутнасць вобразаў.

Разглядаючы нарыс «Дарогі на ўсход і на захад» як «мастацкую разведку перад пачаткам... работы над раманам аб вайне», крытык, каб давесці, што «работа над нарысавай кнігай не была марнай для пісьменніцкага вопыту» І. Мележа-раманіста, спрабуе вызначыць і мастацкую агульнасць герояў «Дарог...» і «Мінскага напрамку». «Воінская і чалавечая годнасць», якой шчодра надзелен у нарысе Сцяпан Шутаў,—піша даследчык,—будзе па-рознаму выяўлена ў героях-танкістах мележаўскага рамана «Мінскі напрамак». Але адной «становчай» якасці для вызначэння літаратурнага падабенства герояў, відаць, недастаткова. Можна назваць і ў іншых творах І. Мележа вобразы людзей, надзеленых «воінскай і чалавечай годнасцю», аднак наўрад ці зможам мы так лёгка гаварыць пра іх мастацкую агульнасць, бо яны вельмі розныя па ўзросце, паводзінах, характары і тэмпераменце.

Не вельмі доказна суаднесены таксама вобразы разведчыцы Ніны Лагуновіч з «Мінскага напрамку» і Ганны Чарнушкі з «Палескай хронікі». «У маральным вобліку Ніны праступаюць рысы, якія ва ўсёй паўнаце выявяцца потым у характары Ганны», — сцвярджае крытык. І больш не прыводзіцца ніякіх довадаў у пацвярджэнне гэтага, апроч заўвагі, што вобраз Ніны «напоўнены высокай паэзіяй і драматызмам». Даследчык збліжае зусім розныя сацыяльныя тыпы і непадобныя характары.

Крытык шмат увагі аддаў раману «Мінскі напрамак». Тэматыка і вобразы галоўных герояў гэтага рамана разгледжаны ім падрабязна і грунтоўна. Аднак многія заўвагі і разважанні крытыка выклікаюць пярэчанні. Прынамсі, нам здаецца, што дзе-нідзе крытык, ідучы ўслед за аўтарам рамана, выдаючы недахопы твора за яго вартасці, разглядае герояў рамана як носьбітаў пэўных, загадзя вызначаных рацыяналістычных думак і ідэй аўтара. «Лёгка заўважыць, — піша ён, — што ў сюжэтнай лініі Лагуновіча і Ніны па-мастацку рэалізуецца аўтарская думка аб адзінстве мэт і імкненняў Савецкай Арміі і партызан... Сюжэтна вострай атрымался гісторыя маладога партызана Васі Крайко, з якім звязана адна з варыяцый вялікай тэмы рамана — тэмы кахання».

Таму, на жаль, першыя раздзелы кнігі Ф. Куляшова, дзе даследчык прасочвае шлях пісьменніка да «Палескай хронікі», не заўсёды ясна паказваюць месца і значэнне асобных твораў, не даюць выразнага ўяўлення пра вартасці і недахопы гэтых твораў.

Большая ж частка кнігі Ф. Куляшова прысвечана разгляду «палескіх» раманаў І. Мележа — разгляду грунтоўнаму і рознабаковаму. Ацэньваючы гэтыя раманы як вышынны ўзлёт творчасці празаіка і вызначаючы іх значэнне для ўсёй беларускай літаратуры, даследчык імкнецца глыбока і ўсебакова прааналізаваць грамадска-філасофскі і чалавечы змест раманаў «Палескай хронікі», іх эстэтычны ўзровень. Ён прасочвае творчую гісторыю гэтых твораў, суадносіць раманы І. Мележа з іншымі творамі беларускай літаратуры на палескую тэму, падрабязна разглядае тыя складаныя творчыя задачы, што давялося вырашаць раманісту, які здолеў зліць у адным мастацкім рэчышчы лірыку і эпас, грамадскае і інтымнае, сацыяльнае і бытавое, прасачыць псіхалагічны рух і развіццё вялікай колькасці дзеючых асоб і дамогся выдатнага мастацкага поспеху.

На многіх старонках кнігі Ф. Куляшова, прысвечаных раманам «Палескай хронікі», даследчык даволі ўдала растлумачвае поспех раманіста і паказвае, як І. Мележ дасягае «ў вобразах высокай рэалістычнай праўды — гістарычнай, бытавой, псіхалагічнай, мастацкай», як дамагаецца «паўнаты мастацкага ўзнаўлення жыцця самай шматлікай часткі беларускага народа — сялянства».

Ф. Куляшоў пераканаўча раскрывае ідэйна-мастацкую змястоўнасць мележаўскіх твораў, вызначае іх жанравую прыроду і прыходзіць да слушных высноў аб мастацкай паўнаце і гістарычнай праўдзівасці адлюстравання складаных з'яў у жыцці Беларусі ў дваццатыя і трыццатыя гады.

Аналізуючы раман «Подых навальніцы», крытык шмат увагі аддае вобразу Апейкі. «Мне хочацца бачыць Апейку, — прыгадвае ён словы самога аўтара, — сапраўдным камуністам, жывым чалавекам, у якім развіта пачуццё высокай праўды, актыўнага, рэвалюцыйнага гуманізму». З гэтага пункту гледжання і разглядаецца вобраз Апейкі ў даследаванні Ф. Куляшова.

Даследчык пераканаўча паказвае, што ў паводзіны, словы, думкі Апейкі аўтар уклаў шмат свайго, асабістага, перажытага і сёння перадуманага, народжанага нашым жыццём. Пісьменнік стварыў яркі вобраз чалавека-камуніста, мастацкае значэнне якога цесна звязана з грамадскімі праблемамі нашага часу.

Але не ва ўсім пагаджаешся з Ф. Куляшовым пры аналізе гэтага вобраза. Даследчык, напрыклад, увесь час акцэнтуе, што менавіта ў вобразе Апейкі канцэнтруюцца думкі пісьменніка аб праблеме ўзаемаадносін асобы і грамадства. Але ж гэтая праблема вырашаецца аналітычна ва ўсёй сістэме вобразаў «палескай хронікі». Пры такім жа падыходзе крытык нярэдка нібы ігнаруе мастацкае адзінства раманаў, разглядае ізалявана, быццам «па чарзе» — сюжэт і фабулу, малюнкі прыроды і калектыўнай працы, вобразы Апейкі, Васіля, Ганны і іншых герояў, часам толькі падрабязна пераказваючы змест раманаў. Дарэчы, «пераказвацнасць» зніжае даследчы ўзровень некаторых старонак кнігі Ф. Куляшова.

У цэлым жа раздзелы, прысвечаныя раманам «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы», напісаны пераканаўча і добра паказваюць той «ідэйна-мастацкі ўклад ў агульную справу развіцця як нацыянальнай беларускай літаратуры, так і многанацыянальнага савецкага мастацтва», які ўнёс сваімі творамі І. Мележ.

С. АНДРАЮК.

Фёдар Куляшоў. «Іван Мележ». Літаратурная біяграфія. Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1968.

АЛЯКСЕЙ ЗАРЫЦКІ

На волю

У гэтым годзе ў выдавецтве «Беларусь» павінен выйсці ў свет двухтомнік маіх вершаў і паэм. Рыхтуючы яго да друку, я перагледзеў многія свае ранейшыя творы. Асабліва шмат давялося папрацаваць над паэмай «На волю», якая пад назвай «Раман Шаплыка» друкавалася дзесяць гадоў назад у часопісе «Полымя». Сёе-тое ў паэме я скараціў, напісаў некалькі новых раздзелаў.

Прапаную ўвазе чытачоў газеты «Літаратура і мастацтва» новыя старонкі з паэмы, на якіх апісваюцца ўцёкі з палону галоўнага героя твора—маладога салдата-беларуса разам са сваім таварышам па няшчасцю французам Жоржам.

АЎТАР.

1

Бацькоўскай хатай пахне сырадой,
Журбой каровіны наліты вочы,
Ізноў Раман запісвае надой
І за парадкам у аборы сочыць.

Гняце яго хандра:
Ні сноў, ні мар,
Якаясь абыякавасць, пакора.
Ён толькі часам сніць замглёны
твар,
Зацененыя вочы грэнадзёра.

Ром пэўна б у дрыгве нуды загруз,
Каб не з'явіўся новы памагаты —
Капрал палонны, малады француз,
Які з артыстаў трапіў у салдаты,

Жорж Дэльфасэ,
Так зваўся навічок,
Быў чалавек зусім
не з сумнаватых.
Ён, быццам дзёрзкі малады
шпачок,
Глядзеў на свет паглядам
зухаватым.

А ўсё-такі зайздросны гэта дар
Лузаць без клопату
дзянькі-арэшкі.
Дэманстраваў ён свой рэпертуар
Заўсёды і ў кароўніку з усмешкай.

Хай неставала гледачоў яму.
(Якая публіка і што за зборы!!)
Тужліваe каровіна «му-мму»
Замест авацый чулася ў аборы.

Жыў з песні Дэльфасэ:
Быў спеваком
Ён у партовым бары
У Марселі.
Маленькі бар, затое за акном
Марскія далі радасна сінелі.

Пра што ж пяе ён!
Ясна — пра любоў.
Нябога Ром
Яму журыцца зноў.

Адточваў песню, як лязо,
Марсельскі трубадур:
«Лямур, лямур, о бэль уазо,
Шантэ, шантэ тужур».

Астанься ж, песня, на губах,
Не моўкні праз гады:
«Любоў, любоў, цудоўны птах,
Спявай, спявай заўжды».

Быць, трубадур, табе ў бядзе,
Запал уціхамір:
Глядзі, у карцэр адвядзе
Германец-канваір.

Ды крылам песні трэба ўзмах.
Яшчэ ім волю дай.
«Любоў, любоў, цудоўны птах,
Спявай, заўжды спявай».

Заціхла песня,
Песня даспявана.
Глыбокі смутак
У вачах Рамана.

Амур, любоў, каханне —
Колькі слоў.
Ды ў твар табе
Ром не глядзеў, любоў.

Ішлі ў акопы
Пісьмы ад далёкіх
У вусны цалаваных сінявокіх.
За ўсіх пісаў
Адказы ў роце Ром,
Рыпеў старанна
Ў бліндажы пяром.

Ды ад сябе даводзілася Рому
Пісаць лісты да родных,
Больш нікому.

Любоў, любоў!
Якая ж тут любоў!
Салдат ён з васемнаццаці гадоў.

2

Раман за песню ўпадабаў
марсельца
І хутка аказалася, што ў іх
Адзіная надзея на дваіх,
Аднюткая на два салдацкіх
сэрцы —
Прабіцца праз чужыну да сваіх.

За Рэйн,
За Рэйн яны ўцякаць рашылі.
Там будзе Ром і лепшы друг
і госць,
Бо Францыя ж саюзніца Расіі,
І пад Вердэнам рускі корпус ёсць.

Пасля ўсёй гэтай дзікай каруселі
Ім трэба хоць на міг забыць
вайну.
Гульнуць яны (хай тыдзень)
у Марселі.
Там знае Жорж красуню не адну.

А потым фронт.
Капрал ў свой полк паедзе,
А ў рускі корпус (да сваіх!)
Раман.
Усё француз у плане
прадугледзеў,
І паляшук прыняў з ухвалай план.
О, як Шаплыку гэта да спадобы.
Спяшай душа,
На волюшку спяшай.

І ўсё ж Марсель не Глуск
альбо Старобін,
І Францыя, канечне, гэта ж край,
Нядаўняе ўсё менш хвалюе Рома,
Так рэдка ў сне цяпер ён чуе:
— Брат,
Мо ўдасца там на ж разабрацца,
дома —
Хто праў,
Хто вінават.

Часцей чамусьці памяць варушыла
Далёкую мінуўшчыну ў цішы,
Як навабранцу Рому варажыла
Цыганка на Руднянскім кірмашы,
Казала, што ён вернецца дахаты,
Пабыўшы на кані і пад канём,
Што праз жыццё талантлівы,
багаты,
У карэце залатой праедзе Ром.

Карэту залатую,
Долю гэту,
Як кветку, што яшчэ не расцвіла,
Наіўнаму чырвовому валету
За грыўню варажбітка аддала.

А мо напраўду ў залатой карэце
Уладным і мажным гаспадаром,
Як пан па бальшаку,
Па белым свеце
З каханай поруч праімчыцца Ром!

І абмінуць яго трывогі, войны,
Бяда абыдзе малайца няўзнак!..
Канчаецца раздзел:
Ужо канвойны
Павёў палонных нанач у барак.

3

І іх, калі яны ўцяклі, схавала
Ноч-дабрадзейка, што спакон
вякоў
Ад яраснай пагоні ратавала
Усіх нявольнікаў і беглякоў.

Уранні падняла трывогу варта,
Але далёка ўжо Раман і Жорж.
Былі з сабой у хлопцаў компас,
карта,
Кусачкі, сухары, складанчык-нож.

Вось скарб увесь і Дэльфасэ
і Рома.
Ды не, не ўвесь:
Былі ж яшчэ ў сяброў
Надзея, маладосць,
Ну і вядома
Спяшала поплеч песня пра любоў.

Ужо нямецкае мінала лета,
Тугу палёў убраных несучы.
Сплыў маладзік,
Пачаў дзяжурыць ветах,
А ўсё ішлі, ішлі уцекачы.

Напэўна з чарадзейнай выручалкай
Ішлі яны:
Забыла іх бяда,
Даўно яна ікластаю аўчаркай
Не бегла з хрыплым брэхам
па слядах.

Даўно яна са свістам не ляцела
Раз'юшанаю куляй наўздагон.
За Рэйн,
За Рэйн
Спяшалі хлопцы смела.
За Рэйн,
За Рэйн —
Там кончыцца палон!

4

Ім Рэйн чуць свет акрыўся
нечакана.
Паўз кручы камяністыя ў цішы,
Як ястраб ён ляцеў,
Быў для Рамана
Незразумелы і зусім чужы.

І ён трывогу толькі мог паглыбіць.
І нейкая пагроза ў ім была.
Дняпро Шаплыка ўспомніў,
Нашу Прыпяць,
Што лебедзем у далячынь
плыла.

Зрабіўшы ўдзень у хмызе
з дошкі вёслы,
Уночы ўгналі лодку Жорж і Ром.
Як тую трэску дужы Рэйн панёс іх
У змрок,
Да незнаёмых круч і стром.

Хвіліна за хвілінай моўчкі бегла.
Куды плывеш нямецкая рака!
Ты можаш незнарок занесці
ў пекла
Убогую шкарлупку бегляка.

Але ты Жорчу памажы і Рому.
Ты вынесі ў глухое месца іх.
На волю хлопцам хочацца, дадому
Карціць ім, разумееш, да сваіх.

Ты ж сам і вольналюб і непакора,
Сам ланцугі ірвеш пыхлівых гор:
З цяснін альпійскіх ты ляціш
да мора,
З каменнага палону на прастор.

Дык вынесі на бераг хлопцаў
з мірам,
Змый клапатлівай хваляй іхні след:
Ты ж каля Бармена плывеш
і Трыра,
Адкуль пайшлі і Маркс і Энгельс
ў свет...

Бяссонны Рэйн пад вёсламі
плюскоча,
Нясе імкліва лодку ў далячынь.
Глядзяць у зыбкі морак хмарнай
ночы
Усё апаслівей уцекачы.

Ні Ром, ні Жорж
Пакуль імён не чулі
Услаўленых вялікай барацьбой.
Затое хцівы свіст нямецкай кулі
Не раз яны ўжо чулі над сабой.

Вяслуйце ж хлопцы,
Бераг недалёка.
Яшчэ хапае часу зразумець —
Свабода мае ўжо сваіх пракокаў,
А меч і шчыт таксама будзе мець.

5

За Рэйнам не аслабла небяспека,
Але смялей пакрочылі хлапцы.
І рызыкнуў аклікнуць чалавека
Жорж Дэльфасэ —
Касца на паплаўцы.

Той, мабыць, як і ўсе касцы
на свеце
Касіць пачаў на ранішняй расе.
Здаля,
Па невядомай нам прыкмеце,
Пазнаў у ім француза Дэльфасэ.

Пачаставаў сяброў касец адменна,
Нібыта ведаў іх ужо здаўна:
Аддаў свой хлеб і сыр,
Прапахлы кменам,
І пляшку вінаграднага віна.

Яшчэ ён даў уцекачам запалкі
Ды падзяліўся з імі тытунём.
Як хлеб яны ламалі на кавалкі!
Як запівалі сыр яны віном!

Душу сагрэе лёгкі хмель
І радасць прынясе.
Сваю любоў і свой Марсель
Успомніў Дэльфасэ.

«Вярнуся я пад родны дах,
Убачу родны край.
Любоў, любоў, цудоўны птах,
Спявай, заўжды спявай...»

Ах песня-цуд!
Ды раптам кананаду
Пачулі Ром і Дэльфасэ.
Здалёк
Вайна гукала пад сваю уладу.
Замоўклі спевы,
Выдахся хмялёк.

А вочы сталі строгімі такімі,
Нібы ні кроплі хлопцы не пілі...
Тры лініі акопаў перад імі,
Калючы дрот і мінныя палі.

І абысці акопы немагчыма:
Усю Еўропу зрэзалі яны —
Глыбокія старэчыя маршчыны
На твары акрываўленым вайны.

Былі ў акопах хлопцы,
Не дрыжэлі,
Не раз ужо траплялі ў пераплёт.
Паўзком, крадком адолеюць
траншэі,
Кусачкамі яны разрэжуць дрот.

Вось з мінамі цяжэй.
Але і міны
Таксама можна ўмела абмінуць...
Спяць хлопцы ў схове край
лясной даліны,
Уночы пераход яны пачнуць.

6

Ноч над франтамі распрасцёрла
крылы,
Тугія крылы чорнага арла,
Адным павольна Францыю
прыкрыла,
Другое над Расіяй узняла.

Прыхмарыла,
Ні месяца.
Ні зорак.
Даўно мінула поўнач.
Фронт прыціх.
Праз насцярожаны загуслы морак
Паўзе француз з Раманам
да сваіх.

Паўзуць хлапцы.
Дзве лініі за імі.
Да першай аставалася не шмат,
Калі басамі сіплымі, глухімі
Раптоўна глоткі зараўлі гармат.

Агонь неспадзяваны, ураганны
Французская адкрыла старана.
Вядома, што ні з Жоржам, ні
з Раманам
Не пагадзіла гэты час яна.

І да зямлі уцекачы прыпалі,
Такія ўбогія ў сваім рыззі.
— Ну, — думае Раман, — цяпер
прапалі.
Не ўкрыцца тут,
Хоць ты зямлю грызі.
Снарад каля снарада рвецца
поруч.
Сячэ жалезны дождж,
Гарачы град.
Агонь такі, што аж на вуснах
горыч.
І зразумей —
Хто праў,
Хто вінават!!

Злы волат хоча клін загнаць
абухам,
Каб расколоць планетку
спакваля —
Усё бух ды бух амаль над самым
вухам,
І стогнам адгукаецца зямля.

Зямны глыбінны стогн.
Раптоўна нейчы
Яшчэ Раману чуецца,
Другі
Даносіцца,
Слабенькі, чалавечы,
Таксама поўны болю і тугі.
І да таварыша папоўз Шаплыка...
Світанак над траншэямі плыве.
Ляжыць спявак марсельскі
і музыка
Збялелы на абпаленай траве.

Крывёй яго набракла
гімнасцёрка,
Пагляд ужо нібы крыху чужы.
Глядзіць на Рома ён з усмешкай
горкай,
І просяць вочы:
— Браце, памажы.

І лахманы счарнелыя кашулі
З сябе зрывае на бінты Раман...
Слабее стогн зямны:
Далей бушуе
Дзесь у тылах гарматны ураган.

Слабее і таварыша дыханне,
Вачэй гарэзных халадзее сінь,
І разанула Рома прадчуванне
Разлукі той, якая назусім.

Каго ж, каго паваць на дапамогу
Тут, на чужой знявечанай зямлі!
Каму маліцца,
Сатане ці богу!
Але й маліцца ўжо няма калі.

Нямецкі кулямёт ужо затакаў
З акопчыка паблізу беглякоў.
Пайшлі французы,
Рушылі ў атаку,
Як хвалі роты хлынулі стралкоў.

І хто ж ірвецца так на пір
крывавы,
Цяламі ўсцілаючы зямлю!
Не сенегальцы гэта,
Не зуавы.
Ідуць насустрач смерці пуалю [1]

Трывай, марселец,
Блізка абаронцы,
На выручку спяшаюць землякі.
Так недалёка ўжо на раннім
сонцы
Французскія паблісквалі штыкі.

Ды ў контратаку з дзвюх
пярэдніх ліній
Германец прэ пад барабанны
бой.
Лавіна грозна коціцца к лавіне,
Прыбою ў грудзі б'е другі
прыбой.

Прыклад па касцы ударае тупа,
Бразгочуць цесакі—лязо ў лязо.
Якая ж сталь адменнейшая —
Крупа
Альбо заводаў Шнайдэра-Крэзо!

І валяць і баварцы і саксонцы
Па ўзворанай вайною паласе,
Дзе ў крутаразварочанай варонцы
Схіліўся Ром над Жоржам
Дэльфасэ.

І вось упірыстага Рома немцы
Ужо з варонкі пацягнулі,
Як
У безразважнасці адчаю рвецца
З учэпістых салдацкіх рук бягляк.

Якісь яфрэйтар з вусікамі
З крыкам
Прыклад заносіць над Шаплыкам.

Ды раптам унтэра гучыць загад:
— Хутчэй у штаб яго адвесці,
Адальф!—
І ў поўнай адпаведнасці з загадам
Павольна апускаецца прыклад.

Раман Шаплыка назусім запомніў
І вусікі,
І рэзкі ўзмах рукі,
І той шалёны бляск,
Які запоўніў
Тады вачэй яфрэйтарскіх вІркі.
І з націскам на чужаземны лад
Імя тужлівае такое—Адальф.
Запомніў да драбніц тады салдат
Таго, хто пагражаў яму
прыкладам.

Так, гэты міг у памяці не вытлеў.
Паўжартам Ром пасля казаць
любіў,
Праз колькі год,
Што ці не Адальф Гітлер,
Наўрад хто іншы,
Той яфрэйтар быў...

Пажоўклая забытая старонка,
Ад подыху мінулых год
дрыжыць...
Брыдзе Раман,
Далёка ўжо варонка,
У якой таварыш ранены ляжыць.

Брыдзе Раман,
Яфрэйтар ўслед ідзе.
Сваіх няма
Нідзе,
Нідзе.

[1] Французскі салдат - франтавік часоў першай сусветнай вайны. (Французск.).

З АРХІЎНЫХ ПАЛІЦ

СЯРГЕЙ ПАЛУЯН НА УКРАІНЕ

Імя Сяргея Палуяна неаддзельна ад гісторыі станаўлення новай беларускай літаратуры. У свой час Максім Багдановіч у артыкуле «Глыбы і слаі» пісаў: «Тое нямногае, што напісаў Палуян, адносіцца да ліку лепшых надбанняў беларускага друкаванага слова. Але яшчэ больш каштоўны той дух, які ўдыхаў ён у навакольнае сваёй бадзёрай і жыццядзейнай асобай, што валодала разуменнем задач беларускага руху і буйным размахам ініцыятывы».

Першы ўкраінскі багдановічазнаўца прафесар Драй-Хмара, спасылаючыся на рукапісныя ўспаміны аднаго з супрацоўнікаў «Нашай нівы», гаварыў пра С. Палуяна як пра настаўніка і сябра Максіма Багдановіча. Па словах М. Драй-Хмары, С. Палуян разам з Янкам Купалам з самага пачатку адчулі ў творах маладога літаратара сапраўднага мастака слова, падтрымлівалі яго, усімі сіламі баранілі яго першыя літаратурныя спробы ад розных несправядлівых абвінавачванняў.

На пачатку стагоддзя пра Сяргея Палуяна гаварылі як пра «беларускага Бялінскага». Яму прысвяціў сваю выдатную паэму «Курган» Янка Купала. Свой адзіны прыжыццёвы зборнік вершаў «Вянок» Максім Багдановіч выдаў з прысвячэннем: «Вянок на магілу С. Е. Палуяна». Сёння гэтыя прысвячэнні пры перадруку твораў класікаў беларускай літаратуры чамусьці не згадваюцца, аднак менавіта яны найлепей сведчаць пра тое месца, якое займаў С. Палуян у літаратурным жыцці дарэвалюцыйнай Беларусі.

Так склалася, што нядоўгае творчае жыццё сваё С. Палуяну давялося пражыць на Украіне. Сюды ён прыехаў восенню 1908 года. Праз год выехаў на кольні месяцаў у Беларусь, а потым зноў вярнуўся, каб працягваць вучобу ў Кіеўскім універсітэце. «Тут у вас багатая культура, — гаварыў ён сябрам-украінцам.— Пераймў яе і павязу да сваіх».

Тое, што вядома нам з творчай спадчыны пісьменніка, не вызначаецца сваім багаццем. Апрача крытычных і публіцыстычных артыкулаў, надрукаваных у «Нашай ніве», можна назваць хіба што два яго апавяданні — «Вёска» і «Хрыстос уваскрэс». Аднак, як сведчылі кіеўскія знаёмыя С. Палуяна, ім было напісана значна больш. Так, украінскі літаратар М. Шапавал, які блізка ведаў Палуяна, прыгадваў, што той пісаў вершы, апавяданні, п'есы, укладаў навукова-папулярныя кніжкі, падручнікі, нават браўся пісаць гісторыю роднага краю. Сёння з усяго гэтага вядома зусім нямногае.

Працуючы над матэрыяламі ўкраінска-беларускіх дарэвалюцыйных літаратурных сувязей, я адшукала каля дзесяці артыкулаў С. Палуяна. Большасць з іх надрукавана ў часопісе «Українська хата».

Першы артыкул С. Палуяна «Пра нацыянальную школу на Беларусі» надрукаваны ў часопісе з выпадку выхаду ў Пецярбурзе зборніка «Белорусский учитель». Рэдакцыя змясціла яго з наступнай заўвагай: «З прыемнасцю змяшчаем артыкул таварыша-беларуса і думаем і далей сістэматычна адкрываць старонкі нашага часопіса для абгаварэння спраў нацыянальнага беларускага адраджэння, беручы пад увагу тое, што 1) адраджэнне суседняга братняга народу цікавае і павучальнае для ўкраінцаў і 2) імкнучыся сваім часопісам КАНКРЭТНА дапамагчы ў абгаварэнні чарговых спраў і задач беларускай свядомай інтэлігенцыі, якая не мае пакуль што свайго органу, прызначанага для гэтай ролі».

С. Палуян ахвотна супрацоўнічаў у часопісе. Тут, а таксама ў газеце «Рада», у педагагічным часопісе «Світло» пад уласным прозвішчам, пад псеўданімам П. Ян, крыптанімам С. П. ён надрукаваў рэцэнзіі на выданні віленскай суполкі «Наша хата» — «Тарас на Парнасе», «Дзед Завала» Ядзвігіна Ш., «Першы беларускі каляндар «Нашай нівы» на 1910 год.

Асабліва цікавай для характарыстыкі самога аўтара з'яўляецца яго рэцэнзія на «Другое чытанне для дзяцей беларусаў» Якуба Коласа. Тут С. Палуян выступае не толькі як удумлівы крытык-літаратар, але і як чалавек, добра знаёмы з асновамі педагогікі. Як адну з пазітыўных якасцей кнігі С. Палуян адзначае адсутнасць у ёй голай дыдактыкі, маралізатарства: «Тут тэндэнцыя не вылазіць наверх, як шыла з мяшка, а ляжыць у самай сутнасці паэтычных здольнасцей аўтара... Патрыятызм і народалюбства прычэпліваюцца да дзіцячай душы не гучнымі словамі, а паэтычнымі вобразамі».

С. Палуян пачаў друкаваць таксама вялікую працу «Беларуская паэзія ў яе тыповых прадстаўніках». Апублікавана была толькі яе першая частка пад назвай «Народная славеснасць і першыя спробы штучнай паэзіі»—агляд беларускай літаратуры з канца XVIII ст. да творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча. Як адзначаў пазней украінскі друк, зместу ў гэтай працы было значна больш, чым абяцаў загаловак: «Гэта гісторыя беларускай душы-песні».

Жывучы ў Кіеве, С. Палуян, зразумела, сачыў і за развіццём культурнага жыцця на Украіне. Пра многае з убачанага і перажытага ён расказаў у «Лістах з Украіны», якія публікаваліся ў «Нашай ніве». Некаторыя артыкулы пісьменніка з'явіліся і ва ўкраінскай перыёдыцы.

С. Палуян здолеў заўважыць і па належнаму ацаніць творчасць І. Франка, М. Кацюбінскага, В. Стэфаніка.

Цікавіўся С. Палуян і развіццём украінскай драматургіі. Так, яго ўвагу прыцягнула драма Р. Вашчанкі «Сляпы». Не прайшоў С. Палуян міма творчасці такога супярэчлівага пісьменніка, як У. Віннічэнка. Аддаючы належнае яго ўменню выявіць хворае сумленне сучасніка, С. Палуян адначасова выступае з вострай крытыкай так званага «новага перыяду» ў творчасці пісьменніка. «Віннічэнка, яшчэ далёка не дайшоўшы да вяршынь творчасці... пачаў даваць запаветы, новыя ісціны... Віннічэнка захацеў палымяным словам загаварыць да сучасніка, але яшчэ вялікае пытанне, ці ЗМОЖА ён (не захоча, а зможа!) пачуць грознае слова натоўпу ў вялікім шуме жыцця?»

Менавіта гэтага якраз і не змог зрабіць Віннічэнка.

Апошняй працай С. Палуяна, якую ён даслаў напярэдадні сваёй смерці рэдакцыі «Рады», быў артыкул «Беларускія вячоркі»—пра зараджэнне і развіццё беларускага нацыянальнага драматычнага тэатра.

У ноч на 8 красавіка 1910 года С. Палуян трагічна памёр. Многія тагачасныя ўкраінскія газеты і часопісы паведамілі пра смерць «сына сумнай, зажуранай на пясках-дзірванах Беларусі», а «Рада» і «Українська хата» надрукавалі некралогі. Пахаваны С. Палуян на Байкавых могілках, там, дзе вечным сном спяць выдатнейшыя ўкраінскія пісьменнікі.

Т. КАБРЖЫЦКАЯ.

Кіеў.

З ДАЛЁКІХ ПАДАРОЖЖАЎ

Алесь Савіцкі, Віталій Смірноў

На аўстрыйскай зямлі

У сувязі з 50-гадовым юбілеем нашай рэспублікі ў Аўстрыі прайшлі Дні Беларусі. Вучоны сакратар Літаратурнага музея Якуба Коласа пісьменнік А. Савіцкі і старшыня прэзідыума Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі В. Смірноў некалькі дзён былі гасцямі Аўстра-савецкага таварыства. Аб сваіх уражаннях з гэтай паездкі, аб дружалюбных і гасцінных сустрэчах з прадстаўнікамі грамадскасці Аўстрыі яны і расказваюць у сваіх дарожных нататках.

ВЕНА стрэла нас пагодным, амаль па-вясноваму блакітным небам. У Мінску быў снег, і на палях пад Баранавічамі і Брэстам халодны вецер гнаў белыя звілістыя стужкі, а тут было параўнаўча цёпла — давялося адразу ж скінуць зімовыя шапкі. Свяціла сонца, на шырокіх зялёных клумбах ля помніка савецкім воінам, што загінулі пры вызваленні Вены, дацвіталі маленькія белыя кветкі. Ноччу быў прымаразак, і мокрая трава зіхатліва, як маладая руць, блішчала пад сонечнымі промнямі, і белыя кветкі былі таксама зыркія, падобныя на зоркі ў перадранішнім небе. Зыркія ад растаўшай намаразі былі і прыступкі помніка, твар і грудзі бронзавага салдата, які стаяў на светла-шэрым граніце.

Мы бачылі пачціву павагу, з якой падыходзяць людзі да помніка і сэрцам разумелі, адкуль гэтая павага, бо ведалі і ведаем, чым свет абавязаны тым мужным і смелым змагарам, што вечным сном спяць цяпер пад мармуровымі і гранітнымі плітамі вялікіх і малых помнікаў.

Працоўныя Аўстрыі таксама добра памятаюць, чым яны абавязаны мужнасці савецкага салдата. Хто-ніхто, мажліва, забыў з памяці гэта. Хто-ніхто проста робіць выгляд, што не памятае...

Хто-ніхто...

Але ў тыя дні — Дні Беларусі ў Аўстрыі — мы бачылі шмат фактаў і прыкладаў, якія красамоўна пацвярджаюць імкненні працоўных Аўстрыі, імкненні афіцыйных колаў не толькі строга выконваць патрабаванні Дагавора аб нейтралітэце краіны, але і ведаць як мага больш аб жыцці савецкіх людзей, аб іх эканамічных і культурных дасягненнях.

Дні Беларусі ў Аўстрыі.

Нават само спалучэнне гэтых трох слоў ужо шмат пра што гаворыць. Але яшчэ больш гаворыць вялікая цікавасць працоўных Аўстрыі да кожнага праўдзівага слова аб Краіне Саветаў, аб тых велізарных справах, што робіць беларускі народ, аб велічных дасягненнях, што мае ён за пяцьдзесят год сваёй дзяржаўнасці.

Мы асабліва моцна адчулі гэта на сходзе актыву Аўстра-савецкага таварыства ў Доме Вены. Людвіг Мор, які кіруе гэтым таварыствам у землі Ніжняя Аўстрыя, праніклёна і шчыра гаварыў аб вялікім значэнні добрых, сяброўскіх адносін і сувязей грамадскасці Ніжняй Аўстрыі і Беларусі. Затым выступаў сакратар таварыства Фрыц Трэнклер, які наведаў быў у Беларусі, шмат бачыў у ёй, і расказваў пра бачанае натхнёна і сардэчна.

Слухалі ўважліва, апладзіравалі горача. І з гэткай жа ўвагаю ўспрымалі даклад «50 год Савецкай Беларусі». У зале, дзе адбываўся сход, была разгорнута фотавыстаўка дакументаў аб велізарных зменах, што адбыліся на беларускай зямлі за гады Савецкай улады, арганізавана выстаўка сувеніраў і прыкладнога мастацтва рэспублікі. Потым дэманстраваліся два кінафільмы пра Беларусь: «Звычайная хроніка» на нямецкай мове і «Беларуская сюіта». І, як звычайна на кожным вечары, былі і пытанні, і адказы, і жарты.

У першым радзе сядзеў прэзідэнт Аўстра-савецкага таварыства прафесар Гуго Глязер. Сівы. Хударлявы. У чорным, старанна адпрасаваным гарнітуры. Здзіўляла, як ён слухаў: нахіліў крыху галаву, рукі пад падбародак — не зварухнецца.

У першы дзень нашага прыезду ў Вену, прафесар запрасіў нас да сябе. Масіўныя, як у старадаўніх замках, уваходныя дзверы з жалеза. Старадаўняя засаўка. І сучасныя стэлажы з кнігамі ў пакоі. Мноства кніг — самыя апошнія выданні і выданні ў вокладках з залатым цісненнем.

— Кнігі падобны на рак, — пажартаваў гаспадар. — Ад іх таксама не лёгка ўратавацца чалавеку: купіў адну — купіш і другую. Ланцуговая рэакцыя, адным словам...

На вялізным круглым стале пабліскваў буйны вінаград. Жаўцела вузкае шакаладнае пячэнне ў ёмкай вазе на тонкай высокай ножцы. У маленькіх келіхах ружавеў марачны каньяк. І гаворка за сталом ішла цёплая, сяброўская. У асноўным не мы, а сам гаспадар распытваў. Яму даводзілася бываць у Савецкім Саюзе, і тое, што ён у нас пабачыў, ашаламіла яго. Ён з захапленнем расказваў пра свае ўражанні, расказваў па-руску — ведаў мову даволі прыстойна.

Імя прафесара Глязера добра вядома савецкаму чытачу. Яго кніга «Драматычная медыцына» двойчы выдавалася на рускай мове маскоўскімі выдавецтвамі, выходзіла велізарнымі тыражамі і знікала з кніжных прылаўкаў літаральна за лічаныя гадзіны. Выдадзена на рускай мове і другая яго кніга — «Найноўшыя перамогі медыцыны», у якой аўтар паставіў перад сабой складаную задачу — як мага папулярна, даходліва расказаць аб перасадках чалавечых органаў, аперацыях на сэрцы, расказаць аб найбольш значных дасягненнях на пярэднім краі сусветнай медыцынскай навукі.

Яму было пра што расказаць нам. Яго прыемна было слухаць. Гуго Глязер здзіўляўся папулярнасці сваіх кніг у нашай краіне, і зноў пераводзіў гаворку на Беларусь, распытваў з цікавасцю, слухаў з увагаю незвычайнай, і вочы яго — жвавыя, лагодна прыжмураныя — глядзелі на нас дапытліва. І такая ж цікавасць была ў яго вачах і на вечары, калі ён агледзеў выставу беларускіх сувеніраў. Буйны вучоны-гігіеніст і гісторык, адзін з вялікіх сучасных папулярызатараў медыцыны, ён прыглядаецца да ўсяго ўважліва, сэрцам разумеючы вялікую сутнасць гістарычных перамен у жыцці нашага народа.

Потым, пасля вечара, калі мы развітваліся, ён цёпла ўсміхнуўся:

— Высветліў сёння яшчэ адну сваю памылку: не быў на зямлі Беларусі. Пастараюся выправіць.

ТАКУЮ Ж сардэчную шчырасць, такія сагрэтыя цяплом усмешкі мы бачылі шмат у якіх гарадах і вёсках Ніжняй Аўстрыі. Нас сустракалі цёпла. Нам намагаліся паказаць як мага больш, паказаць не дзеля простай пахвальбы, а шчыра, так як паказваюць дабраму госцю. І калі даводзілася расказваць нам, слухалі таксама ўважна, намагаючыся як мага больш зразумець. Слухалі і вельмі часта здзіўляліся фактам, якія для кожнага жыхара Беларусі сталі звычайнай будзённасцю, самай звычайнай з'явай.

У часе афіцыйнага візіту ўраду Ніжняй Аўстрыі, у гутарцы прыязнай і цёплай, ландсгаўптман Маўрэр, распытваючы аб мінскіх самазвалах, шчыра прызнаўся:

— Вашы мінскія самазвалы — проста казка.

Мы сядзелі за доўгім сталом. Са сцен глядзелі на нас, развешаныя цесна адзін да аднаго, партрэты дзяржаўных дзеячоў Аўстрыі ад самых даўніх часоў да сённяшніх дзён. Ландсгаўптман быў у простым спартыўнага крою пінжаку з вязаным каўнярком, у нярkай кашулі з простым карычневым гальштукам. Яго рукі ляжалі на зялёным настольніку; шырокія далоні, кароткія моцныя пальцы — рукі, якія відаць, парабілі нямала простай працы. І вочы — учэпістыя, смелыя вочы вывучальна глядзелі на нас з-пад кусцістых броваў.

Расказваючы аб пасляваенных днях сваёй зямлі, ён болей казаў аб дарогах, якія давялося перабудоўваць нанава, аб новых магістралях, мастах. Калі гаворка пачалася аб мастах, падумалася, што зараз будзе сказана і пра мост, які ведае кожны ў Вене, якім ганарацца, які завуць проста і пачціва — мост Маліноўскага.

Ландсгаўптман сказаў пра гэты мост.

Мы праязджалі па ім некалькі разоў. Светла-шэры, крыху падобны па канструкцыі на Крымскі мост у Маскве, ён лёгка і прыгожа павіс над Дунаем, злучыўшы берагі ў самым ажыўленым месцы Вены. Пад мостам праплываюць параходы, буксіры, па асфальтавым пакрыцці шпарка коцяць машыны. І амаль нічога не нагадвае пра тое, што было тут некалі. Нічога знешне. Але вочы шафёра засвяціліся захапленнем, калі ён сказаў, што вось гэта і ёсць той славуты мост Маліноўскага. У сорак пятым годзе дэсант савецкіх маракоў дзёрзка высадзіўся тут, на беразе Дуная, і ў жорсткай бойцы разграміў буйнае злучэнне ворага і ўтрымліваў пераправу да падыходу нашых галоўных сіл. Савецкія салдаты ўратавалі гэты мост ад знішчэння, і іхні подзвіг застаўся ў сэрцы жыхароў Вены. Спытайце ў любога сустрэчнага на вуліцы — мост гэты ведаюць. І ведаюць яго гісторыю.

А гэта шмат пра што гаворыць, калі людзі ведаюць мінулае той зямлі, на якой жывуць, ведаюць імёны тых, хто не шкадаваў свайго жыцця, каб у гэтай гісторыі пісаліся новыя старонкі.

АДНЫ з першых пунктаў нашага маршрута па Ніжняй Аўстрыі былі нафтавыя раёны і газаперагонная станцыя ў Аспанзе — Тайя.

Мы прыехалі туды адвячоркам — затрымала нас знаёмства з раскопкамі ў Петранэлі і Карнунтуме — старых рымскіх паселішчах. Аўстрыйцы ганарацца гісторыяй сваёй зямлі, добра захоўваюць гістарычныя помнікі, ўключаюць іх амаль ва ўсе турысцкія маршруты. Мясцовыя жыхары ведаюць Петранэль добра. У маленькім, але даволі экзатычным рэстаранчыку, што месціцца побач з ажыўленай дарогаю, вам могуць гадзіну ці дзве расказваць яго гісторыю, прыводзіць безліч розных лічбаў і фактаў, але спачатку прапануюць каву, чай ці іншыя напіткі, што ў бутлях і бутэлечках самых розных памераў і фасонаў размясціліся за буфетнай стойкаю.

Не абмінуў і нас гэты рытуал. Мы выходзілі з рэстаранчыка, калі добра прыгрэла ранішняе сонца, начная намаразь на даху растала і на шырокія каменныя прыступкі густа падалі буйныя кроплі.

— Вясна прыйшла, — пажартаваў нехта з суправаджаючых.

Яго жарт падтрымаў урадавы саветнік пан Кротц. А сакратар аддзялення Аўстра-савецкага таварыства Фрыц Трэнклер з уяўнай сур'ёзнасцю дадаў:

— Усё ў адпаведнасці з планам работы нашага аддзялення: мы плануем толькі вясну і добрыя цёплыя адносіны.

Жартавалі. А потым доўга стаялі пад раскідзістым дубам і пан Кротц расказваў з захапленнем пра гісторыю Петранэля. Нас вадзілі па вузкіх старадаўніх плітах горада, які даўно знік з твару зямлі. Раскопкі і рэстаўрацыя паселішчаў даўно завершаны. Вельмі цікавыя, часам абсалютна унікальныя знаходкі, багатыя матэрыялы старажытнасці і гісторыі ніжнеаўстрыйскіх земляў цяпер сабраны ў музеі Дойчальтэнбурга. Музей размешчан у вельмі арыгінальным па канструкцыі будынку, на ўскраіне вялізнага парку, што цягнецца ад гарадскіх вуліц аж да самага Дуная.

Дунай мы пераехалі ў гэтых месцах на даволі ладным і шпаркім пароме. З нізоўяў дзьмуў вецер, прапахлы водарасцямі, жаўтлявая вада Дуная карабацілася; гнуліся да самай вады лазнякі, тонкія, крыху ружаватыя ад вечаровага сонца.

Паром мякка прычаліў да драўлянага насцілу, машыны выкаціліся на асфальтавую дарогу. Зноў, як і там, на правым беразе, пачаліся палі, дагледжаныя, апрацаваныя карпатліва і дбайна: салома спрасавана ў прадаўгаватыя цюкі, з якіх складзены роўныя штабялі; там, дзе раслі буракі і капуста, закладзены кампосты: нідзе не ўбачыш неахайна кінутай лісцінкі — усё прыбрана, усё даведзена да ладу клапатлівай гаспадарскай рукой; цешыла вока і рунь, што цягнулася паабапал дарогі — густая, роўная, моцная.

І раптам гэты ідылічны вясковы краявід кончыўся. Поле разрэзала вузкая палоска хмызняку, а за ім, у нізіне, блізка адна да другой сталі нафтавыя помпы. Амаль усе яны працавалі. За нізінаю пачынаўся пагорак, і па ім, лесвічкаю, і далей, як вокам кінуць, таксама разбрыліся нафтавыя помпы. Іх было шмат, чорна-шэрыя карамыслы нячутна і рытмічна вагаліся. І нідзе аніводнага чалавека. Ні нафтапровадаў, ні высокіх вежаў, толькі гэтыя маўклівыя чорна-шэрыя карамыслы, ды зялёная рунь поля пад чыстым небам, барвовым ад схаванага за далёкім лесам сонца — нібыта трапілі ў нейкую дзіўную, казачную мясцовасць.

Позна ўвечары мы дабраліся да буравой. На фоне счарнелага неба ў яркім электрычным святле выразна акрэсліваліся яе абрысы. Працавалі дызелі. Магутныя буры адольвалі ўжо трэцюю тысячу метраў — нафта тут здабываецца з вялікіх глыбінь, здабываецца нялёгка. Ва ўсім адчуваецца людская стараннасць — пачынаючы ад драўляных масткоў, што заслалі роўны квадрат вакол буравой, да спецыяльных шкрабкоў, якімі вы павінны пачысціць боты, перш чым заходзіць у дыспетчарскую.

Нам прапанавалі надзець дзюралевыя каскі — без іх уваход на тэрыторыю буравой забаронены. Мажны шыракаплечы рабочы, разглядаючы малюнак Палесся на пачцы папярос, якімі мы яго пачаставалі, здзіўлена перапытаў, калі мы сказалі яму пра багацце беларускай зямлі:

— У вас таксама ёсць нафта? Тады нам лёгка будзе сябраваць — нафтавікі вельмі добра разумеюць адзін аднаго.

Словы аб сяброўстве, аб тым, што нашы народы павінны жыць у добрай згодзе, жыць у міры і сябраваць, ішлі ад сэрца:

У той жа вечар мы пабылі і на газаперагоннай станцыі, якая вядзе перапампоўку прыроднага газу з Савецкага Саюза. Станцыя абсталявана па апошняму слову тэхнікі і пакідае вялікае ўражанне. Усімі рабочымі працэсамі, акрамя тэхнічнага дагляду за машынамі, кіруе ля пульта электроннага кіравання адзін дзяжурны інжынер. Выгоды, атрыманыя ад выкарыстання савецкага газу, за адзін першы год пасля пуску станцыі апраўдалі выдаткі, што пайшлі на збудаванне, абсталяванне і абслугоўванне станцыі.

Інжынер, які знаёміў нас з работай станцыі, быў круглатвары, з вясёлай усмешкаю ў добрых цёмных вачах. Ён стаяў ля макета карты, дзе чырвонымі палосамі былі паказаны лініі газапровада, і казаў аб вялікай карысці, якую дае выкарыстанне савецкага газа на аўстрыйскіх прамысловых прадпрыемствах і ў побыце, расказваў аб вялікіх перспектывах гэтага эканамічнага супрацоўніцтва, аб тым, што ў самы бліжэйшы час колькасць газу, які паступае па газаправоду, значна павялічыцца.

— Вы можаце ўявіць сабе Аўстрыю без Дуная? — запытаўся ён і тут жа, не чакаючы нашага адказу, развёў рукамі. — Немагчыма гэта ўявіць. Эканамічнае супрацоўніцтва з Савецкім Саюзам — гэта тое ж, што Дунай для нашай краіны. І нам трэба яшчэ болей сябраваць, гандляваць, развіваць эканамічныя сувязі. Гэта — вельмі правільная дарога.

Пра гэтую дарогу мы чулі нямала. Пра гэтую дарогу некалькі дзён — у сувязі з прыездам у Вену міністра знешняга гандлю СССР М. С. Патолічава — пісалі газеты ўсіх партый. Адны пісалі добразычліва, другія з асцярожным недаверам, трэція рабілі невядома на чым пабудаваныя прагнозы. Але здаецца аніводная з газет не адважылася закрэсліць важнасць для краіны разгортвання далейшых эканамічных сувязей «з Масквой».

Мы заўважалі шмат дзе, што гэтае слова, слова «Масква», працоўныя людзі Аўстрыі вымаўляюць з асаблівай цеплынёй. На судаверфі ў Карнойбургу малады рабочы сказаў нам шчыра і сур'ёзна:

— Калі да нас прыязджаюць людзі з-за мяжы, дык мы гаворым звычайна: «Прыехалі госці». Калі ж прыязджаюць ад вас, з Савецкага Саюза, мы гаворым: «Прыехалі сябры». І гэта не проста словы.

(Заканчэнне ў наступным нумары).

ЦУДОЎНАЕ мастацтва музыкі скарачае адлегласці між кантынентамі, збліжае людзей, садзейнічае іх узаемаразуменню — думка гэта хоць і не вызначаецца навізной, але яна мімаволі ўзнікае, калі слухаеш гасцей з Аўстраліі — сіднейскі струнны квартэт: Карла Піні (першая скрыпка), Роберта Інгрэма (другая скрыпка), Роберта Піклера (альт), Джона Пейнтэра (віяланчэль).

Выдатны рускі мастак Мікалай Малько, які ў 1918 годзе арганізаваў першую на Беларусі народную кансерваторыю ў Віцебску і быў выхавацелем вядомых беларускіх дырыжораў Н. Балазоўскага, заслужанага артыста БССР І. Мусіна, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР М. Шнейдэрмана, у апошнія гады жыцця быў звязаны з музычнай культурай Сіднея.

А два гады назад дырыжор з Сіднея, буйны музыкант Джон Гопкінс паланіў мінскіх слухачоў цудоўным выкананнем класічнай спадчыны Бетховена, Берліёза, Сібеліуса.

Заўважым адразу, што гаварыць пра нейкае здзіўляючае майстэрства ансамблевага выканання і незвычайнасць трактоўкі сіднейскімі артыстамі, у гэтых нататках не прыйдзецца. Але шчырую ўдзячнасць за добрую, цікавую і змястоўную праграму канцэрта, за яркасць выканання асобных яе старонак, выказаць, безумоўна, трэба: яны вартыя гэтага.

Пры знаёмстве з сіднейскім квартэтам відаць, што ўсе яго ўдзельнікі цудоўна валодаюць інструментамі. Адсюль і інтанацыйная дакладнасць і лёгкае пераадольванне тэхнічных складанасцей партый, і непасрэднасць у зменах тэмпу.

Добрую школу ансамблевай ігры дэманструюць артысты Карл Піні і Роберт Піклер.

Між іншым, нельга не сказаць, што ў квартэце адчуваецца тэндэнцыя падкрэсліваць, рабіць больш рэльефнай па гучанні партыю першай скрыпкі, што часам прыводзіць да страты гукавой раўнавагі. Назіраецца таксама імкненне паскорыць выкананне сваёй партыі ў віяланчэліста Джона Пейнтэра (асабліва ў адажыо з квартэта Гайдна).

Наогул, выкананне Квартэта до мажор (твор 54) Гайдна ў эмацыянальных адносінах было нейкае «размытае» па настроі, па музычным светацені.

Восьмы квартэт Бетховена (мі мінор, твор 59) — адна з вяршынь ансамблевай творчасці кампазітара. Прысвечаны рускаму паслу ў Вене Разумоўскаму, твор гэты з'яўляецца своеасаблівай лірычнай споведдзю аўтара. Ён здзіўляе багаццем тэматычнага развіцця, драматургічнай яснасцю, эмацыянальнай глыбінёй, магутнасцю гучання. Нездарма Восьмы квартэт, як і апошнія бетховенскія творы гэтага жанру, называюць сімфоніяй для чатырох струнных інструментаў.

Перадача псіхалагічнай глыбіні музыкі, знешне імправізацыйная свабода выканання ў спалучэнні з засяроджанасцю раскрыцця вобразаў, багацце нюансаў — вось, што характэрна для трактоўкі квартэта мі мінор Бетховена аўстралійскімі музыкантамі. Але паліфанічныя эпізоды апошніх частак прагучалі, мне здаецца, занадта старанна і чотка, з недастатковай рамантычнай усхваляванасцю.

Вяршыняй выканаўчага майстэрства нашых гасцей аказаўся шосты квартэт Бартака. Квартэт напісаны ў 1939 годзе, у час, калі кампазітар гнеўна выступаў супраць фашызму, адмовіўся ад канцэртнай дзейнасці ў краінах злачыннага рэжыму, і прымушаны быў эмігрыраваць з Венгрыі, якую ён так палымяна і пяшчотна любіў. У адным з яго пісьмаў тых гадоў ёсць такія радкі: «Я ніколі ў сваім жыцці не быў у такім жудасным становішчы...» Гэтыя радкі добра тлумачаць трагізм музыкі апошняга квартэта кампазітара, тлумачаць, чаму ў творы столькі хвалюючага і трывожнага роздуму, гукавых наслаенняў, складаных інтанацыйных хадоў, стракатых, жорсткіх, вычварных рытмаў. У квартэце Бартак аўтабіяграфічны, ён раскрывае сваю глыбокую драматычную ўсхваляванасць падзеямі другой сусветнай вайны, трагічным лёсам чалавецтва.

Зразумела, што такую музыку трэба выконваць выдатна або зусім не іграць. Сіднейскі струнны квартэт абраў першы шлях.

На канцэрце сярод слухачоў пераважала моладзь. Як добра, што складаная і зусім не папулярная музыка ўспрымалася ёй з сапраўднай цікавасцю і разуменнем.

І. ІНІЧ.

ГОСЦІ МІНСКА

МАЙСТРЫ З ДАЛЁКАЙ АЎСТРАЛІІ

ВЫСТАЎКА ТВОРАЎ МАСТАКА-ДЭКАРАТАРА

Як часта бывае, што, калі ў тэатры адкрываецца заслона, зала ўспыхвае бурай воплескаў, хаця акцёры яшчэ не сказалі ні слова. Гэта гледачы апладзіруюць мастаку за яго цудоўныя дэкарацыі. Шмат воплескаў прыпала і на долю беларускага мастака-дэкаратара У. Кульваноўскага.

«Дон Кіхот», «Шукальнікі жэмчугу», «Трубадур», «Манон», «Дзяўчына з Палесся», «Снягурачка», «Лебядзінае возера», «Кастусь Каліноўскі», «Падстаўная нявеста», «Хаваншчына» і многія іншыя балетныя і оперныя спектаклі афармляў У. Кульваноўскі. Трыццаць гадоў стварае ён жывапісныя палотны да пастановак на сцэне нашага опернага тэатра.

14 студзеня ў салон-магазіне сабраліся мастакі і аматары мастацтва беларускай сталіцы. Тут адкрылася выстаўка твораў У. Кульваноўскага, прысвечаная 50-годдзю з дня яго нараджэння. Старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР В. Грамыка расказаў пра творчы шлях мастака і ўручыў яму прывітальны адрас. Юбіляра вітаў мастак І. Санін.

У экспазіцыі выстаўкі больш як 200 работ мастака. Яго творчасць разнастайная. Наведвальнікі з цікавасцю знаёмяцца з эскізамі мастацкага афармлення оперных і балетных спектакляў, эскізамі тэатральных касцюмаў, станковым пейзажным жывапісам, графічнымі лістамі, эцюдамі і замалёўкамі беларускай прыроды.

ПРЭМ'ЕРА ФІЛЬМА Ў КАЛГАСЕ

Клуб калгаса «Зорка» Слаўгарадскага раёна перапоўнены. У госці да хлебаробаў прыехалі мясцовыя журналісты. Яны прывезлі аматарскі фільм, зняты імі ў гэтым калгасе. Сцэнарый напісаў рэдактар раённай газеты М. Каралёў, здымаў фільм загадчык аддзела рэдакцыі Я. Гутман. Кінастужка расказвае аб працы, быце і адпачынку паляводаў, жывёлаводаў, механізатараў.

Пяцьдзесят мінут дэманстраваўся гэты цікавы дакументальны фільм, які ўважліва прагледзелі працаўнікі вёскі. Потым у калгасным клубе адбылася шчырая гутарка пра мастацтва кіно.

А. ГАЛЫНСКІ.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці савецкага музычнага мастацтва і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР узнагароджаны заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, рэктар Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага Алоўнікаў Уладзімір Уладзіміравіч.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

17 студзеня

Першая праграма. 9-10 — тэлебачанне — школе. Гісторыя СССР. 9-ы клас. «Рэвалюцыйны рух у Беларусі ў 1905—1907 гг.». 9-40 — «Вымяраючы будучыню». Навукова-папулярны фільм. 10-00 — тэлевізійныя навіны (М). 10-15 — для дзяцей. «Цуды прыроды» (М). 10-30 — «Да мяне, Мухтар!» Мастацкі фільм (М). 12-00 — «64+100». Юнацкі шахматна-шашачны клуб (М) 17-20 — «Навіны». 17-25 — праграма перадач. 17-30 — «Насельніцтву пра грамадзянскую абарону». Выступленне начальніка службы штаба грамадзянскай абароны БССР падпалкоўніка В. А. Гарохава. 17-45 — чалавек зямлі маёй. «За рулём Архіпавы». Тэленарыс. 18-10 — дзіцячы экран. «Першае падарожжа». Кінанарыс 18-30 — «Навіны». 18-45 — трыбуна прапагандыста. «У І. Ленін і майстэрства прамоўцы». Гутарка кандыдата філалагічных навук А. Е. Міхневіча. 19-15 — «Усміхніся суседу». Прэм'ера тэлевізійнага мастацкага фільма (М). 20-30 — «Эстафета навін» (М). 21-15 — праграма каляровага тэлебачання. Тэлевізійны тэатр мініяцюр. «13 крэслаў» (М). 22-15 — «Беларускія агеньчыкі» (паўтор). 23-45 — «Толькі факты». Праграма перадач

Другая праграма 17-00 — для дашкольнікаў. «Займальная азбука» (М). 17-30 — для школьнікаў. «Тайны пытальнай краіны» (М). 18-00 — канцэрт рускага народнага аркестра імя В. В. Андрэева. Перадача з Ленінграда. 19-00 — «Тэлевізійныя навіны» (М). 19-15 — за фасадам «свабоднага свету». «Фабрыка манекенаў». Публіцыстычны фільм. 19-50 — «Аднадзённая стаянка». Кароткаметражны фільм 20-30 — экран — завочнікам. Палітэканомія. «Крызіс і распад каланіяльнай сістэмы імперыялізму. Асаблівасці эканомікі краін, якія развіваюцца». Лекцыя кандыдата эканамічных навук М. Г. Муталімава. 21-00 — экран — завочнікам. Навуковы камунізм. «Росквіт і збліжэнне нацый ва ўмовах сацыялізма і камунізма». Лекцыя кандыдата гістарычных навук Г. Я. Галенчанкі. 21-30 — «Дзіця і чараўніцтва» Тэлевізійны музычны спектакль. 22-15 — «Фізкультура і спорт». Перадача з Луганска. 22-45 — «А ў нас у... лютым». Музычная вясёлая праграма (М).

18 студзеня

Першая праграма 8-25 — праграма перадач. 8-30 — для студэнтаў тэхнікумаў. «Дэталі машын». 9-00 — «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9-45 — тэлевізійныя навіны (М). 10-00 — «Музычная вясёлая праграма» (М) 10-30 — тэленарыс (М). 11-00 — сустрэчы з майстрамі тэатра. Народная артыстка СССР С. В. Гіяцынтава (М). 12-00 — «Веды». Перадача з Ташкента. 12-30 — «Рэха стадыёнаў». Тэлевізійны часопіс. 13-00 — «Музычная шкатулка». 13-15 — «Аўтамабіль, пешаход, вуліца». «Хуткасць і бяспека руху». 13-30 — «Здароўе». (М). 14-00 — «Царэўна-жаба». Спектакль Горкаўскага тэатра лялек Перадача з г. Горкага. 15-45 — клуб дзелавых сустрэч. «Праблемы гарадскога транспарту». 16-45 — канцэрт камернага аркестра Белдзяржфілармоніі пад кіраўніцтвам А. Янчанкі. Трансляцыя на Маскву. 17-55 — «Рабочы клас Краіны Саветаў». (Уключэнне Мінска). Рэпартаж (М). 19-00 — «Сябрам блакітнага экрана» (паўтор перадачы ад 1 студзеня 1969 г.). 21-00 — «Свет сацыялізма» (М). 21-30 — «Атэла ў Дзюлахазе». Мастацкі фільм (М). 23-05 — «Спявае А. Вядзернікаў» (М) 00-05 — «Толькі факты». Праграма перадач.

Другая праграма 12-30 — літаратурны тэатр. «Краіна цудаў для дзяцей і дарослых» (М). 15-45 — у эфіры — «Маладосць». Перадача з Тбілісі. 16-30 — праграма каляровага тэлебачання (М). 17-45 — тэлевізійныя навіны (М). 17-55 — В. Гусеў. «Слава». Тэлевізійны спектакль. 19-15 — у свеце мастацтваў «Іван Лапікаў», «Архітэктар Андрэй Вараніхін». Кінанарысы.

19 студзеня

Першая праграма 8-25 — праграма перадач. 8-30 — для студэнтаў тэхнікумаў. «Тэарэтычная механіка». 9-00 — «На зарадку станавіся» (М). 9-15 — тэлевізійныя навіны (М). 9-30 — «Будзільнік» (М). 10-00 — «Музычны кіёск» (М). 10-30 — для школьнікаў. «Беларускія пісьменнікі». Пімен Панчанка 11-00 — дзіцячы экран. «Прыгоды пясочнага чалавечка». «Пеўнік» — мультыплікацыйныя фільмы. 11-30 — «Хроніка музычнага жыцця рэспублікі. Год 1936-ы». 12-05 — «Рэжысёры беларускага кіно». І. Шульман. 12-55 — «Музычны альманах». Вынікі музычнай віктарыны. 13-20 — «Сельская гадзіна». Перадача з Варонежа. 14-20 — для воінаў Савецкай Арміі і Флоту. Перадача з г. Куйбышава 14-50 — «Вобраз камуніста на савецкай сцэне». Перадача першая. «Героі першых савецкіх п'ес» (М). 16-20 — «Адзіным фронтам супраць каланіялізму» (М). 17-00 — тэлевізійны матч па акрабатыцы. СССР — Польшча (М). 18-15 — тэлевізійныя навіны (М). 18-30 — праграма каляровага тэлебачання (М). 21-00 — «Сем дзён». Міжнародная праграма (М). 21-45 — «Літаратурная Беларусь». Тэлевізійны часопіс. 22-45 — «Спартыўны тыдзень» (М). 23-00 — праграма перадач (М).

Другая праграма 10-30 — «Рэвалюцыйны плакат» (М). 11-00 — для юнацтва. «Лукамор'е». Літаратурны альманах (М). 12-00 — прагрэсіўныя майстры замежнага мастацтва XX стагоддзя. Кетэ Кольвіц (М). 12-30 — «Навіны дня». Кіначасопіс (М). 12-45 — канцэрт (М). 19-00 — старонкі кіналенініяны. «На чале дзяржавы Саветаў». Дакументальны фільм. 19-30 — для школьнікаў. «Тайна пакінутага карабля» Тэлевізійны спектакль. 21-00 — «Букавінскія вечары». Фільм-канцэрт. 21-45 — У эфіры — «Маладосць» (М).

ГУМАР НАШЫХ СЯБРОЎ

Эдвард КАПЧЫНСКІ

ЖЫВОТ

Старшага інспектара Гоздзіка выклікаў начальнік участка.

— Ці ведаеце вы, калега, што першы прыз на конкурсе, які мы аб'явілі, атрымаў майстар Глінка?

— Так, ведаю, — адказаў Гоздзік.

— Цудоўна, калега. Справа ў тым, што з гэтага выпадку трэба было б напісаць цёплую заметку і расказаць у ёй, што асабліва ўражае ў гэтым творы. А вы ведаеце, што нас уразіла?

— Так, ведаю, здаецца...

— Толькі няхай не здаецца, калега Гоздзік. Вядома, што нас уразіла галава. Яе выраз, канцэнтрацыя волі, напружанне мускулаў твару, настойлівасць, непахіснасць.

— Я гэта і меў на ўвазе.

— У такім выпадку я вельмі рады, напішыце аб гэтым у нашы «Ведамасці».

Праз дзве гадзіны Гоздзіка выклікаў начальнік цэха. Ён без лішніх слоў увёў у курс справы:

— Ці вядома вам, калега, што на аб'яўленым намі конкурсе першы прыз прысуджаны майстру Глінку?

— Так, вядома.

— Дык вось — пра гэта вам трэба напісаць артыкульчык, ды пацяплей. І адзначце, што асабліва ўразіла нас ва ўзнагароджаным творы. А вы ведаеце, што нас уразіла?

— Так, ведаю, — адказаў Гоздзік, — галава...

— Што вы выдумляеце, Гоздзік, прычым тут галава. Не галава, а ногі. Ногі, Гоздзік! Вам давodзілася калі-небудзь бачыць у іх столькі сілы, столькі рашучасці, непахіснасці? Чалавека на такіх нагах трактар з месца не зрушыць. Гэта стальныя ногі. Вы зразумелі мяне?

— Зразумеў, вядома.

— Дык сядзьце і напішыце хутчэй у «Ведамасці», ды толькі як найцяплей.

І вось у «Ведамасцях» з'явіўся артыкул Гоздзіка аб конкурсе. У артыкуле сцвярджалася, што самае галоўнае ў скульптуры — жывот. Жывот, маўляў, зроблены асабліва выразна, напружанасць мускулаў, сканцэнтраванасць намаганняў выказваюць настойлівасць і непрымірымасць, вялікі запас жыццядзейнасці і энергіі. У ім сабрана столькі сілы, што трактарам яго не кранеш.

— Гоздзіку нічога нельга даручаць! — абураўся, прачытаўшы артыкул начальнік участка.

— Вы мяне яшчэ запомніце, калега Гоздзік, — нервова камечачы «Ведамасці», паабяцаў начальнік цэха.

У той жа дзень абодва начальнікі аказаліся за сталовай за адным сталом з начальнікам прадпрыемства. Перажоўваючы жорсткую ялавічыну, начальнік участка прыгадаў артыкул аб выніках конкурсу:

— Гэты Гоздзік нічога не варты!

— Так, вы праўду кажаце, тыповая размазня, — падхапіў начальнік цэха, — яго лыжка павісла над талеркай, — у рэцэнзіі я загадваў яму падкрэсліць выразнасць ног, сілу поступу, а гэты ёлупень піша пра жывот.

Дырэктар прадпрыемства папярхнуўся.

— Так, ад ног нічога не засталося, — працягваў начальнік участка. — Але мы гаварылі таксама і аб галаве. Яна здзіўляла нас сваёй сілай, мускуламі... аб гэтым ён таксама павінен быў напісаць, я прасіў яго. А ён, на табе, — жывот!

Дырэктар прадпрыемства паклаў відэлец.

— А ў жываце вы сапраўды нічога не бачыце? — запытаўся ён з пакрыўджанай мінай.

— Ну, як сказаць, бадай... — збянтэжыўся начальнік участка.

— Вы ўрэшце гэта «бадай», калега. Гоздзік — гэта толькі Гоздзік, а ў жываце скульптуры сапраўды штосьці ёсць.

Начальнік цэха пачціва ўсміхнуўся:

— Ёсць, канечне. Крыху напружання, крыху намаганняў...

— Нічога сабе «крыху»! — фыркнуў дырэктар. — Жывот жа нацягнуты, як струна!

— Калі прыгледзецца больш уважліва, дык сапраўды нацягнуты, таго і глядзі можа лопнуць.

— А можа, скажаце, няма ў ім рашучасці?

— Ёсць і рашучасць, — паспешліва запэўніў дырэктара начальнік участка. — Мне здаецца нават, што ёсць у ім нейкая непрымірымасць і... канцэнтрацыя.

— Вы мяне папярэдзілі. Мне здаецца, што нават з трактарам Гоздзік не перабраў.

— Канечне! Калі так добра прыгледзецца, дык, бадай, і танк...

— Вы бачыце, калегі! — дырэктар яўна павесялеў. — Адкрыюся, зразумела, пад вялікім сакрэтам, што ідэя з жыватом — мая!

Некалькі дзён назад інспектар Гоздзік атрымаў высокую грашовую прэмію. Абодва начальнікі хвалілі яго заслугі ў справе распаўсюджвання культуры.

«ПОЛЬСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ».

Літаратура і мастацтва 4

Пятніца, 17 студзеня 1969 года

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, Р. С. БЯРОЗКІН, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыемнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры, вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-22-04, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

Друкарня выдавецтва «Звязда».

Індэкс 63856. АТ 03537